

HALJALA VALD

**HALJALA VALLAVOLIKOGU
HALJALA VALLAVALITSUS**

**HALJALA VALLA
ARENGUKAVA 2023-2038
JA
EELARVESTRAATEEGIA 2023-
2026**

HALJALA 2022

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	3
2. Haljala valla olukorra lühivaade ja koondhinnang valla arengutasemele.....	4
3. Haljala valla visioon 2038.....	9
4. Haljala valla arendamise mudel.....	10
5. Strateegilised eesmärgid ja ülesanded valdkondade lõikes.....	11
5.1. Ruumiline planeerimine ja keskkond	11
5.2. Taristu ja kommunaalmajandus.....	12
5.3. Haridus, huvitegevus ja noorsootöö	15
5.4. Sotsiaalkaitse ja esmatasandi arstiabi	16
5.5. Kultuur, sport ja vaba aeg	17
5.6. Rahvatervis ja turvalisus	18
5.7. Ettevõtlus ja töökohad.....	19
5.8. Külaliikumine ja kodanikuühiskond.....	20
5.9. Valla juhtimine.....	21
6. Investeeringute kava 2023-2026.....	25
7. Eelarvestrateegia	26
7.1. Haljala valla majandusüksuse majandusliku olukorra analüüs ja prognoos ...	26
7.2. Haljala valla eelarvestrateegia lähteseisukohad.....	31
7.3. Eelarvestrateegia aastateks 2023-2026	32
7.4. Informatsioon kohalikest maksudest ja nende muudatustest	35
7.5. Ülevaade Haljala valla majandusüksustest.....	37
7.6. Finantsvõime ja finantsdistiipliini meetmed	38
7.7. Riskistsenaariumid	39
8. Arengukava ja eelarvestrateegia elluviimisega seonduvad riskid ja nende maandamine.....	40
9. Arengukava ja eelarve strateegia elluviimise seire ja uuendamine.....	42
Lisad	43
Haljala valla profiil	43

1. Sissejuhatus

Haljala valla arengukava 2023-2038 ja eelarvestrateegia aastateks 2023-2026 on teekaart valla tuleviku kujundamisel. Tegemist on kohaliku omavalitsuse kesksete dokumentidega, mis vallaelanike huvidest lähtuvalt seavad tasakaalustatult sihid majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna arendustegevusteks ning nende valdkondade pikaajaliseks rahastamiseks. Arengukava ja eelarvestrateegia kuulub ühtsesse süsteemi valla teiste samalaadsete dokumentidega, milleks on Haljala valla üldplaneering, valdkondlikud (temaatilised) arengukavad, vallavalitsuse hallatavate asutuste ja kantide arengukavad, mille alusel integreeritakse ja koordineeritakse erinevate eluvaldkondade arengut ning millest lähtuvalt rahastatakse valla arengut.

Haljala valla arengukava ja eelarvestrateegia algatati Haljala Vallavolikogu protokollilise otsusega (Protokoll 19. aprill 2022 nr 10). Valla arengukava koostamisel oli keskseks põhimõtteks tagada valla elanike heaolu kasv ja läbi eelarveliste võimaluste vajalike tegevuste rahastamine. Haljala valda käsitletakse tervikliku omavalitsusüksusena, samas võttes arvesse kantide eripärasid. Arengukava koostamisel peeti silmas ka Eesti riigi strateegilisi sihte aastani 2035¹, et paremini mõista rahvastiku, majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna pikaajalisi suundumusi ja väljakutseid. Kuna Haljala vallas on vajalikke tegevusi palju rohkem, kui selleks on lähiaastatel reaalseid rahalisi võimalusi, siis on valla arenguprioriteetide elluviimiseks vaja kaasata lisaressursse, koostades selleks projektitaotlusi ja tehes koostööd partneritega, et tagada oluliste tegevuste elluviimine.

Arengukava ja eelarvestrateegia koostamise käigus viidi läbi mitmeid arutelusid, mille kaudu koguti sisendeid valla arendustegevuse eesmärkide ja nende täitmiseks vajalikeks tegevuste määratlemiseks. Esimene kaasamiskoosolek toimus Haljalas juulis ja teine arenguseminari vormis augustis. Nende käigus arutati analüüsi käigus tekkinud materjale, koguti sisendeid visiooni, eesmärkide ja tegevuste tarvis. Töömaterjalid olid saadetud vallavolikogu liikmetele ja volikogu komisjonidele, külavanematele ja kandikogudele, seltside esindajatele ettepanekute ja täienduste tegemiseks. Saadud sisendid arutati läbi ja nende põhjal tehti muudatused dokumendis. Arengukava koostajad tänavad kõiki, kes panustasid oma aega ja esitasid ettepanekuid Haljala valla tuleviku läbimõtestamiseks ning selleks vajalike investeeringute kokkuleppimiseks. Dokumentide koostamine toimus ajavahemikus juuni - september 2022.

Arengukava ja eelarvestrateegia koosneb üheksast peatükist ja lisadest. Sissejuhatuses esitatakse arengukava ja eelarvestrateegia koostamise põhimõtted, iseloomustatakse elanike kaasamise protsessi dokumentide koostamisse ja selleks kasutada olnud ajaraami. Järgneb kokkuvõtlik Haljala valla lühiiseloostus (Haljala valla profiil on lisa 1) ja koodhinnang valla tänasele arengutasemele. Kolmandas osas esitatakse Haljala valla visioon aastaks 2038. Neljandas osas keskendutakse valla arendamise mudelile, selle koostisosadele. Viiendas osas püstitatakse valla arengu strateegilised eesmärgid

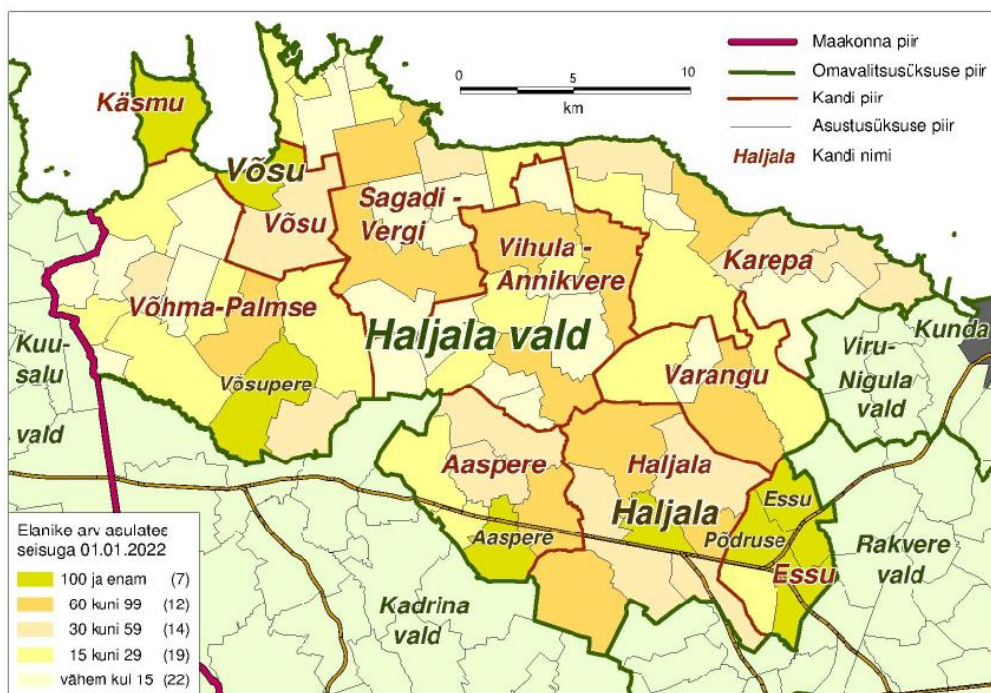
¹ Strateegia „Eesti 2035“ materjalid on kättesaadavad: <https://www.riigikantselei.ee/et/Eesti2035>

ja tegevussuunad arengumudeli elluviimiseks. Kuuendas osas on esitatud lähiaastate kesksed investeeringud, mis on sisendiks valla eelarvestrateegiale. Seitsmendas osas esitatakse valla eelarvestrateegia. Kaheksandas osas keskendutakse arengukava ja eelarvestrateegia elluviimisega kaasnevatele riskidele ja nende maandamisele. Üheksandas osas on toodud arengukava ja eelarvestrateegia seire ja ajakohastamisega seotud tegevused.

2. Haljala valla olukorra lühivaade ja koondhinnang valla arengutasemele

Haljala vald paikneb Lääne-Viru maakonna põhjaosas, ulatudes Eru lahest Kunda laheni. Valla merepiiri pikkus on veidi üle 100 kilomeetri. Valla koosseisus on mitmeid asustamata saari, millest Vaindloo on Eesti põhjapoolsem saar ja asub mandrist 26 km kaugusel. Valla pindala on 550,14 km² ja valla maismaaosast ca 40% on Lahemaa rahvusparki territoorium. Valla täpsema iseloomustuse leiab Haljala valla profiilist, lisa 1.

Haljala vald piirneb läänest Kuusalu, lõunast Kadrina ja Rakvere valla ning idast Viru-Nigula vallaga. Administratiivselt jaguneb Haljala vald 72 külaks ja 2 alevikuks. Suuremad keskused on Haljala (1015 elanikku) ja Võsu (439 elanikku) alevikud ning vald on jagatud kümneks kandiks (joonis 1).

Joonis 1. Haljala valla administratiivpiir, kantide piirid ja elanike paiknemine asulates seisuga 01.01.2022 (allikas: rahvastikuregister)

Rahvastikuregistri andmetel elas Haljala vallas seisuga 01.01.2022 kokku 4346 inimest. Nendest 640 vanuses 0-15 (14,7%), 2689 vanuses 16-64 (61,9%) ja 1017 vanuses 65+ (23,4%). Viimase nelja aasta jooksul on elanike arv vähenenud 43 inimese võrra, see on 1%. Asustustihedus on 7,4 in/km², mis on oluliselt madalam nii maakonna (15,9 in/km²) kui Eesti keskmisest näitajast (30,6 in/km²). Valla kahes suuremas alevis - Haljalas ja Võsul - elab 33,5% elanikest, so 1454 inimest.

Valla eripäraks on elanike suur mobiilsus. Ühel poolt seondub see tööalase pendelrändega. Töötamise registri andmetel oli 2020. aastal vallas 2176 töötajat, kellest koduvallas töötas 878, so 40,3%. Lääne-Viru maakonna teistes omavalitsusüksustes käis tööl 651 elanikku (30,9%). Koduvallast ja – maakonnast käis väljapoole tööl 647 elanikku, so 29,7%, neist Tallinnas 59,5% (385). Teisalt, on vallas suur suviliste arv, mille tulemusena elanikkond hooajalistelt oluliselt suureneb. Vallavalitsuse andmetel oli 2020. aasta märtsi seisuga vallas 3179 majapidamist, nendest 691 suvilat/aiamaja.

Loomulik iive Haljala vallas oli aastatel 2018-2021 negatiivne: keskmiselt sündis aastas 43 last ja suri 60 inimest. Samal perioodil rändas keskmiselt aastas valda sisse 172 inimest ja vallast välja 182 inimest. Kui väljaränne vallast oli aastatel 2018-2021 suhteliselt stabiilne, siis sisseränne valda samal perioodil pidevalt vähenes ning 2021. aastal oli sisserändajate arv 40% väiksem võrreldes 2018. aastaga. Sisserände vähenemine tõi kaasa nelja aasta negatiivse rändesaldo 41 elaniku võrra.

Haljala valla rahvastikuprognosis, mille koostamisel kasutati IMO rändekalkulaatorit, näitas elanike arvu vähenemist. Seda nii baasstsenaariumi (rännet ei arvestata) kui rändestsenaariumi realiseerumisel. Baasstsenaarium iseloomustab Haljala valla rahvastiku sisemist taastevõimet ning selles prognoositakse sündimus- ja suremuskäitumise mõju tuleviku rahvastiku kujunemisele. Kui Statistikaameti andmetel elas 2021. aastal Haljala vallas 4295 elanikku, siis baasstsenaariumi prognoos näitas elanike arv vähenemist 2030. aastaks 4052 elanikuni. Rändestsenaariumi korral on elanike arvu vähenemine kiirem- aastaks 2030 langeb elanike arv vallas 3950 elanikuni. Elanike mediaanvanus kasvab prognoosi kohaselt 48,6 aastalt (2021) vastavalt baasstsenaariumile 49,1 aastani ja rändestsenaariumi puhul 52 aastani. Seega mõjutavad Haljala valla rahvastiku tulevikku nii negatiivne iive kui väljaränne.

Haljala valda iseloomustavad kesksed statistilised näitajad on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Haljala valla arengutaset iseloomustavad kesksed statistilised näitajad

Elanike arv 1.01.2022	Elanike -arvu muutus 2018-2022	Sünnid 2018-2020 aasta keskmine	Laste osa-kaal 2022 0-14 %	Ülalpeetavate -vate määr ² 2022	Demograafiline töösurve indeks ³ 2021	Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu 2021	Maksu-maksjate arv 2021 dets.	Eelarve elaniku kohta, 2021, eurot
4343	-41	43	14,3	64,2	0,58	1418,17	2040	1609

Eesti keskmisega võrreldes jääb eelarve elaniku kohta Haljala vallas alla Eesti keskmist (2012 eurot). Elanike sissetulek on Eesti keskmisest (1228,65 eurot) mõnevõrra kõrgem.

² Ülalpeetavate määr on mittetööealiste (0–14-aastased ja üle 65-aastased) elanike arv 100 tööealise (15–64-aastased) elaniku kohta.

³ Demograafiline töötururindeks on eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte (5–14-aastased) ja sealt vanuse tõttu väljalangevate inimeste (55–64-aastased) suhe. Kui indeks on ühest suurem, siseneb järgmisel kümnendil tööturule rohkem inimesi, kui sealt vanaduse tõttu potentsiaalselt välja langeb.

Haljala valla arengutaseme koondhinnangu võtab kokku alljärgnev SWOT-analüüs, mis käsitleb valla tugevusi, nõrkusi, võimalusi ja ohtusid.

Tugevused

- Hea ühendusteede võrk Tallinn-Narva põhimaanteele, kiire ühendus Rakvere ja Tallinna. Haljala aleviku tihe seotus Rakverega.
- Looduslik mitmekesisus, roheline ja turvaline keskkond, kaitsealad, mererand, väärtuslikud maastikud. Lahemaa Rahvuspark kui maamärk.
- Vallakeskustes igapäevaste avalike teenuste osutamine (haridus, kultuur, noorsootöö jt). Haljala Rahvamaja kui maakondliku tähtsusega kultuurisündmuste läbiviimise koht.
- Aktiivne külaliikumine (külavanemad ja kandikogud), tegusad kogukonnaliikmed ja tugev kodukoha identiteet.
- Tugeva kaubamärgiga ettevõtted ja teenuste osutajad.
- Rikas ajaloo- ja kultuuripärand, rahvakultuuri ja traditsiooniliste kultuurisündmuste viljelemise järjepidevus.
- Head võimalused vaba aja ja puhkuse veetmiseks looduses ja mõisates.
- Väikesadamad on integreeritud Läänemere väikesadamate võrgustikku.
- Valla piirkondade tuntus Eestis ja välismaal (Võsu, Käsmu, Vihula, Palmse, Haljala), valla mainekujunduse läbiviimine sündmuste korraldamise kaudu.

Nõrkused

- Elanike arvu vähenemine ja vananemine, noorte väljaränne ja vähene tagasiränne kodukohta.
- Kantide arengutaseme ebaühtlus, majandustegevuse piirangud suurel osal valla territooriumist (Lahemaa Rahvuspark).
- Vallasisene teenuste erinev kättesaadavus ja ühistranspordiga ligipääs.
- Taristu kohatine halb olukord (teed, parklad, valgustus, elamufond, väikesadamad) ja vähene kasutus, külastajatele aktiivse puhkuse viljelemiseks taristu mahajäämus (kergliiklusteede rajamine, rannaalade väljaehitamine jms).
- Valda katva kiire internetiühenduse puudumine.
- Töökohtade vähesus, madal palk ja samas kvalifitseeritud tööjõu puudus.
- Valla arenguliste eesmärkide täitmiseks ja investeerimiseks napib raha valla eelarves.
- Elanike väike asustustihedus ja elanike hooajaline kõikumine, elanikuks registreerimata suviliste suur arv. Küllastuste hooajalisus.
- Kinnisvaraturu piiratus, rendipindade vähesus.

Võimalused

- Side- ja kommunikatsioonitehnoloogia areng: e-teenuste turule toomine, kaugtöö võimaluste laiendamine, energiaautonoomiat võimaldavate lahenduste kasutuselevõtt (päikesepargid jms).
- Tallinna ja Rakvere linnapiirkonna mõju: kinnisvara arendamine, töö- ja vaba aja veetmise pendelränne.

- Tervislike eluviiside ja keskkonnateadlikkuse kasv, elanike ja külastajate suurem huvi olla looduses, CO2 jalajälje teadvustamine ja keskkonnanõuete karmistumine.
- Külastajate huvi kasv pärandkultuuri ja loometegevuse viljelemiseks.
- Kohaliku maksubaasi laiendamine, näiteks turismimaksu või parkimismaksu kehtestamine.
- Euroopa Liidu ja Eesti riigi poolne rahastus kohalike projektide elluviimiseks, näiteks hoonete renoveerimine ja energiasäästlikuks muutmine.
- Koostöövõrgustikel põhinevate tegevuste kasv (haridus ja noorsootöö, sotsiaalkaitse, omavalitsuste ja huvirühmade koostöö jms).
- Huvi kohalike ökoloogiliselt puhaste toodete ja kogukonnateenuste tarbimiseks.

Ohud

- Majanduse jahtumine ja elanike heaolu langus, ettevõtete ja avaliku sektori madal kohanemisvõime uute ärimudelite kasutuselevõtmisel, ettevõtete konkurentsivõime langus (tootmissisendite kallinemine, tarneahela probleemid, palgasurve, intressimäärade tõus).
- Elanike abivajaduse kasv toimetulekuks, kiire inflatsioon, energiakandjate ja toiduainete hinnakasv, surve valla eelarvele.
- Julgeolekuriskide maandamiseks rahalise mahu kasv, sõjapõgenikud ja nende lõimimisega seotud teemade aktuaalsus.
- Elanike hoiakute muutumine individuaalsemaks ja maal elamist soosivaks, samas ääremaastumise jätkumine ja uusasukate vähene huvi kohalikku ellu panustada ning elanike kihistumine.

SWOT-analüüsist tulenevad järeldused Haljala valla strateegilisteks arengusuundadeks

SWOT-analüüsi tulemustele toetudes on koostatud TOWS-maatriks, milles tuuakse välja kesksed järeldused valla strateegiliste arengusuundade seadmiseks kombineerides erinevaid SWOT -analüüsi tegureid (tabel 2).

Tabel 2. TOWS-maatriks ja järeldused valla strateegiliste arengusuundade seadmiseks

Välistegurid / Sisetegurid	Tugevused (S) Sisekeskkonna seisund	Nõrkused (W) Sisekeskkonna nõrkus
Võimalused (O) Välikeskkonna seisund	<ul style="list-style-type: none"> • Turismi ja puhkemajanduse arendamine, loodus- ja kultuuriturismi jätkuv väärtustamine, sh mere-turismi laiendamine • Avalike teenuste vajadusepõhise osutamise suurendamine, nende kvaliteedi, kättesaadavuse, multifunktsionaalsuse ja kulutõhususe parendamine • Taristu arendamine (teed, 	<ul style="list-style-type: none"> • Püsielanike arvu stabiilsena tagamine, asustuse struktuuri säilitamine ja looduslähedase eluviisi ning elukohaks võimaluste pakkumine • Nutikate e-teenuste arendamine valla madala asustustiheduse kompenseerimiseks • Kiire interneti püsiühenduse võimaldamine kõigile

	<p>tänavad, ühisvesi jt)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Majandustegevuse ergastamine, hooajalisuse mõju vähendamine • IT lahenduste kasutuselevõtt teenuste pakkumiseks ja protsesside efektiivsemaks juhtimiseks • Keskkonnateadlikkuse kasvatamine, energiasäästu ja kliimanetraalsuse saavutamisele kaasaitamine • Kogukondade võimestamine, kantide elanike osaluse kasvatamine kohaliku elu korraldamises ja kandikogude töö toetamine • Eesti riigi ja Euroopa Liidu vahendite kaasamine valla investeeringute tarvis 	<p>soovijatele, paindlike töövõimaluste kasutamise soosimine ning täiend- ja ümberõppe võimaluste avardamine</p> <ul style="list-style-type: none"> • Puhkuse ja vaba aja taristu arendamine (väikesadamad, rannaalad, kergliiklusteed jt) • Avalike hoonete renoveerimine ja energiatõhususe saavutamine • Kohalike maksude laiendamine, maksubaasi suurendamine • Koostöö laiendamine naaberomavalitsuste ja teiste partneritega
<p>Ohud (T) Väliskesk- konna seisund</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Elanike toimetuleku toetamine, vaesusriskide maandamine • Külaliikumise kandepinna laiendamine, kogukonna-teenuste arendamine • Kriisideks valmisoleku ja kriisijuhtimise tõhustamine, päästevõimekuse kasvatamine ja elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Kantide elanike sidususe suurendamine, suurema identiteedi saavutamine koduvallaga • Valla mainekujunduse ja turundamise läbimõeldud korraldamine • Nõrgemate kantide arengutaseme järelaitamine • Kultuuripärandi arendamine, kultuurisündmuste läbiviimine ja nende aktiivne turundamine

Vastavalt koalitsioonilepingule⁴ peetakse vajalikuks kaasajastada valla juhtimiskultuuri ja -struktuuri. Soovitakse ehitada ja sisustada Haljala koolimaja ja spordihoone ning Vösu kool ja lasteaed. Korrastada Haljala pastoraadihoone ja teha hoonesse kihelkonnamuuseum, rajada Vösule multifunktsionaalne raamatukogu-teenuskeskus, rannaklubisse ruumid kogukonnale ja noortekeskusele. Soov on kujundada Haljala rahvamajast kaasaegne kultuurikeskus, koos ruumidega noortekeskusele ja eakatele. Ühisveevärgi ja kanalisatsiooni arendamise raames viiakse ellu esimeses järjekorras Vösu vee- ja kanalisatsiooni ehitamine, Haljalas laiendatakse kanalisatsioonitrassi, ühendades sellega vallamaja ja rajatav üldkasutatav vesitualett. Teede korrastamisel on prioriteediks kruusateede katmine mustkattega. Projekteeritakse kergliiklusteid, et olla valmis rahastamise võimaluste avanemisel need välja ehitada. Veel soodustatakse kiire püsiühendusega

4

<https://www.haljala.ee/documents/17843303/0/Koalitsioonileping+2022.pdf/9d9c2a53-4e20-4699-be82-af01f031e8f7>

internetiühenduse arendamist, jätkatakse rannaala ja sadamate arendust, toetatakse merekultuuri ja sellega seotud tegevusi. Samuti toetatakse vabatahtlike päästjate tegevust nii maal kui merel ja kodanikualgatusi.

3. Haljala valla visioon 2038

Haljala vald on loodussõbraliku ja miljööväärtusliku elukeskkonnaga - harmoonia loodusega, mis võimaldab turvalist kodu ja tervislikku eluviisi. Rikkalik ajaloo- ja kultuuripärand, tugev kogukonna toetus, avatus loomingulisele ja keskkonnasõbralikule ettevõtlusele ning elanike vajadustest lähtuv sotsiaalkaitse pakuvad võimalust heaoluks terve elukaare jooksul.

Haljala vallavolikogu ja -valitsuse missioon on luua parimad tingimused elanike heaoluks ja toimetulekuks.

Visiooni saavutamise elluviimise seireks koostati mõõdikud, mille alusel hinnatakse vallas toimuvaid arenguid (tabel 3). Samuti jälgitakse valla arengu arendustegevuse edukust portaali minuomavalitsus⁵ iga-aastaste tulemuste põhjal, mis annavad pildi kohalike omavalitsuste olukorrast ja arenguvõimalustest eri valdkondades ning võimaldavad mõõdikute väärtusi võrrelda teistes kohalikes omavalitsustes toimuvaga.

Tabel 3. Haljala valla visiooni saavutamise seire mõõdikud

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2026
Elanike arv (1.01.2022)	4343	Stabiilne
Maksumaksjate arv (2021)	2040	Stabiilne
Demograafiline tööturusurve indeks ⁶ (2021)	0,58	0,65
Teenuste osutamise tase (2022) ⁷ :		
Valitsemine	3 tase	5 tase
Alusharidus	2 tase	5 tase
Planeerimine, ehitus ja energeetika	3 tase	5 tase
Liikuvus	2 tase	4 tase
Rahvatervis ja turvalisus	6 tase	7 tase
Kultuur, sport ja vaba aeg	2 tase	4 tase
Kriisideks valmisolek	3 tase	5 tase
Haljala vald on elukohana esimene eelistus elanike seas, % (2022)	62,9	70,0
Elanike rahulolu vallas toimuvaga (2020)	3,68 Baastase	4,0 Eeskujulik tase

⁵ <https://minuomavalitsus.fin.ee/>

⁶ Demograafiline tööturusurveindeks – eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte (5–14-aastased) ja sealt vanuse tõttu väljalangevate inimeste (55–64-aastased) suhe. Kui indeks on ühest suurem, siseneb järgmisel kümnendil tööturule rohkem inimesi, kui sealt vanaduse tõttu potentsiaalselt välja langeb.

⁷ Minuomavalitsus. <https://minuomavalitsus.fin.ee/>

4. Haljala valla arendamise mudel

Haljala valla arendamise mudelis (joonis 2) on kesksel kohal on valla pikaajalise visiooni (2038) saavutamine, mille tarvis on koostatud tulemusvaldkonnad ning nende raames püstitatud eesmärgid ja ülesanded, mille täpsem sisu, vastutajad ja tähtsajad lepitakse kokku vallavalitsuse igapäevase töö korraldamise käigus. Visiooni saavutamise tulemuslikkuse mõõtmiseks on koostatud mõõdikud ja seiresüsteem. Samuti on toodud välja arengukava ja eelarvestrateegia riskid ja tegevused nende maandamiseks (vaata peatükid 8 ja 9).

Joonis 2. Haljala valla arendamise mudel

Strateegia keskne fookus on suunatud järgmiste tulemuste saavutamisele:

- rahvastiku jätkusuutlikkuse tagamine, selle tarvis elamuehituse arendamine, noorte tagasirände soodustamine, rahvatervise edendamine, elanike rahvastikuregistrisse registreerimise kohustuse meelde tuletamine;
- elukeskkonna füüsilise kvaliteedi parandamine (haridusasutuste kordategemine, avaliku ruumi parendamine (näit. laste mänguväljakud), liikumiskeskonna parandamine (teede sõidetavus ja turvalisus, kergliiklusteede ehitamine) ja vallavara kasutamise optimeerimine (põhitegevuseks mittevajaliku vara müük);
- avalike teenuste osutamise kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine (näiteks ühisveevärgi tagamine, väikesadamate arengu toetamine, pakiautomaatide võrgustiku rajamine), kogukonnakeskuste arendamine ja kohalike elanike initsiatiivide kandipõhine toetamine.

Haljala valla arendamise mudeli elluviimine toimub koostöös kõigi elanike, hallatavate asutuste ja koostööpartneritega, kes on huvitatud Haljala valla tulevikust ja nõus selle tarvis panustama.

5. Strateegilised eesmärgid ja ülesanded valdkondade lõikes

Järgnevalt esitatakse valdkondade lõikes soovitud arengutaseme seisund, püstitatakse selle saavutamiseks alaeesmärgid ja määratakse ülesanded aastateks 2023-2026.

5.1. Ruumiline planeerimine ja keskkond

Soovitud seisund 2038: looduse elurikkus ja mitmekesisus, ökoloogiline tasakaal on säilitatud ja suur osa vallast on väärtustatud loodus- või kultuurmaastikena. Roheline võrgustik toimib nii ökoloogiliste ja puhkevõimalusi pakkuva võrgustikuna. Pärandmaastikud ja looduslikud pühapaigad on kaitse all, miljööväärtuslikud alad on hoitud. Vald on merele avatud. Meetmed kliimamuutustega kohanemiseks on kasutusel ja toetatakse keskkonnasäästlike lahenduste kasutuselevõttu taristu rajamisel. Toetatakse püsielanikele sobivate planeeringulahenduste saavutamist ja uuteks elamukruntideks tingimuste loomist.

E5.1.1. Heakorrastatud ja miljööväärtuslik avalik ruum ning jätkusuutlik rohe- ja sinivõrgustik

Ülesanded:

- Üldplaneeringu kaasajastamine ja uute detailplaneeringute jaoks uute elamukruntide ehitustingimuste ülevaatamine.
- Rohetaristu tasakaalustatud toimimise tagamine ja kliimamuutuste mõju leevendamine rohe- ning sinivõrgustikus.
- Maakasutuse põhimõtete muutmine elurikkuse- ja kliimasõbralikumaks.
- Uute käitumismudelite rakendamine CO2 jalajälje vähendamiseks.
- Lahemaa Rahvuspargi kui piirkonna loodus- ja kultuuripärandi säilitaja ja tutvustaja väärtustamine. Igakülgne koostöö kaitseala valitsejaga.
- Kohalikku keskkonda sobiva arhitektuuri tagamine uusehitistel ja hoonete restaureerimisel. Traditsioonilise asustustiheduse hoidmine tiheasustusaladel miljööväärtuslikkuse tagamiseks.
- Kasutuseta ja amortiseerunud ehitiste lammutamine.
- Vallavalitsuse tihe koostöö RMKga looduskasutuse valdkonnas.
- Rannaalade korrastamine roostumise ja liivarandade rohtumise takistamiseks, rannaaladel heakorra tagamine ja taristu arendamine.
- Haljala rekreatsiooniala arendamine (parkla pindmine, jalutusteed, roheala ajakohastamine).
- Võsu aleviku keskosa ja peatänavade ideekonkursi läbiviimine ja projekteerimise lähteülesande koostamine.
- Haljala aleviku maastiku- ja välimööbli kujundusprojekti elluviimine.
- Haljala tiikide puhastamine.

E5.1.2. Avalik ruum on sihipäraselt arendatud arvestades elurikkuse ja säästva arengu jätkusuutlikke põhimõtteid, teave on kättesaadav ja kuvatud

Ülesanded:

- Valla üldplaneeringu rakendamine vallas maakasutuse suunamiseks.
- Eluks vajaliku taristu arendamine ja lokaalsete lahenduste rajamine/rajamise toetamine.
- Võsu rannas riigile kuuluva sadama kinnistu taotlemine munitsipaalomandisse.
- Võimaluste loomine automaattankla rajamiseks Võsu kandis.
- Ajaloo- ja loodusväärtuste tähistamine (viidad, infotahvlid jne) ja loodusväärtustega korraldatud tutvumise võimaldamine (vaatetornid, laudteed, sillad-purded, puhkekohad jne.).
- Tihe- ja hajaasustuses asulate ja tänavasiltide paigaldamine.
- Maastiku üksikelementide (allikad, karstilehtrid, põlispuud, rändrahnud, kiviaiad, tiigid, jõesoodid jms) säilitamine.
- Looduslike veekogude, pinna- ja põhjavee kvaliteedi säilitamine ja tagamine.
- Elurikkuse väärtustamine, säilitamine, taastamine ja inventuuride teostamine.
- Rohevõrgustiku tuumalade põhimõtete rakendamine.
- Jätkusuutlik metsade majandamine.
- Koostöös keskkonnaametiga järelevalve tugevdamine (lõkked, telkimised, sõidukid metsateedel jms).

5.2. Taristu ja kommunaalmajandus

Soovitud seisund 2038: Haljala vald meeldiva elukeskkonnaga, korrastatud ja kaasaegse taristuga vald, kus järgitakse säästva arengu põhimõtteid. Vallateed on mustkatte all, turvalised ja aastaringi sõidetavad. Elanikele on tagatud puhas joogivesi ja tiheasustusega aladel ühisvesi. Hooned on energiasäästlikud ja kasutatakse taastuvenergiat, toimib ringmajandus. Kasutada on kiire internet. Vald on heakorrastatud. Vallavara kasutamine ja teenuste hinnastamine on optimeeritud.

E5.2.1. Turvalised teed, tänavad ja parklad

Ülesanded:

- Teehoiukava koostamine, sh liiklus-ja parkimiskorraldus, rannaaladele suvine ligipääs ja parkimiskorraldus.
- Teede inventariseerimine, avalikku huvi omavate teede väljaselgitamine ja lepingute sõlmimine.
- Kruusateede remontimine ja pindamine, teeäärte hooldamine. Kruusateede viimine mustkatte alla.
- Käsmu Põllu ja Laane tänava vahel ühenduse loomine Hundisoo tänava kaudu.
- Tänavate ühendamine Võsu alevikus: Aia ja Lääne tänava ühendus; Kalda ja Metsise tänava ühendus; Metsa ja Lääne tänava ühendus.

- Parklate / rannaparklate korrastamine ja rajamine koostöös maaomanikega (Toolse, Karepa, Altja, Vainupea ja Eisma).
- Koostöölepe sõlmimine RMK metsateede remontimiseks.
- Liiklusturvalisuse ja liikluskorralduse parandamine asulates.
- Turvakaamerate ja liiklustabloode paigaldamine Võsu ja Haljala asulate sissesõiduteedel, kiiruskaamerate paigaldamine Võsu-Haljala maanteel.
- Avalike üldkasutatavate tualettruumide rajamine.

E5.2.2. Hästi toimiv liikumisteede võrgustik ja arendatud väikesadamad

Ülesanded:

- Kergliiklusteede rajamine - nimekiri: Haljala- Võle; Haljala – Põdruse; Põdruse – Arkna; Vihula – Sagadi; Sagadi – Palmse; Sagadi – Võsu; Palmse – Sakussaare – Viitna; Potsu – Annikvere; Vainupea – Eisma; Haljala – Aaspere – Liiguste; Haljala – Võsu; Essu – Kunda (koostöös Viru-Nigula vallaga); Andi – Eisma; Altja – Vergi – Võsu; Palmse – Võhma; Tallinn – Lahemaa.
- Jalgrattaradade ja -parklate rajamine ja tähistamine, jalgratturitele suunatud infomaterjalide koostamine.
- Võsu sadama laiendus ja Käsmu muuli remont ning ujumisala korrastamine.
- Lautri-ja randumiskohtade kaardistamine ja taastamine. Uute randumiskohtade rajamine. Nn "loodussadamate" võrgustiku rajamise võimaluste uurimine kogu valla mererannikul koostöös RMK ja Keskkonnaametiga.
- Skuutritega, ATV-dega ja mootorkelkudega sõitmise võimaluste loomisele kaasa aitamine kindlalt määratletud alal ja/ või selleks ette nähtud kohtades.
- Koostööpartnerite leidmine sadamate arendamiseks ja opereerimiseks. Aktiivne osalemine rahvusvahelistes koostööprojektides (nt väikesadamad).

E5.2.3. Vajaduspõhine kättesaadav ühistransport

Ülesanded:

- Vallaelanike ühistranspordivajaduse väljaselgitamine, ühistranspordi kasutamisevõimaluste mitmekesistamine (sh. õpilasliinide baasil).
- Koostöö arendamine ühistranspordikeskuse ja naaberomavalitsustega ühistranspordiga liikumise olukorra parandamiseks, sh nõudepõhise ühistranspordi arendamine.
- Bussipeatuste kaasajastamine (valgustamine, heakorrastamine, bussiootepaviljonide ehitamine, ligipääsu parandamine).
- Suviste ühistranspordiliinide vajaduse selgitamine ja tulemustest lähtuvalt lahenduste elluviimine.
- Erinevate transpordiliikide kasutusühenduste parandamine (parklad/parkimiskohad bussipeatuse lähedal, peatustes turvalisuse tagamine)

E5.2.4. Ühisveevärk tiheasustusega piirkondades ja tagatud joogivee kvaliteet

Ülesanded:

- Haljala valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2020-2031 elluviimine.
- Tuletõrje veevõtukohtade rajamine.
- Hajaasustusaladel veemajandusega seotud lokaalsete lahenduste toetamine.

E5.2.5. Soojamajandus ja energeetika

Ülesanded:

- Haljala valla Haljala aleviku soojusmajanduse arengukava aastateks 2021-2032 elluviimine.
- Valla soojaettevõtte majandusanalüüsi läbiviimine ja omandivormi otstarbekuse selgitamine.

E5.2.6. Sorteeritud jäätmete kogumine ja ressursi taaskasutus

Ülesanded:

- Valla prügimajanduse korrastamine jäätmekava alusel: avaliku ruumi jäätmemajanduse arendamine; pakendikogumise ja vanapaberi konteinerite süsteemi korrastamine, papi- ja paberkonteinerite võrgustiku laiendamine, korraldatud olmejäätmeveo jätkamine ja hanketingimuste kaasajastamine.
- Välja on arendatud piirkondliku tähtsusega taaskasutuskeskus. Jäätmejaamade teenuste laiendamine ning arendamine taaskasutuskeskusteks. Nutikate jäätmemajade rajamise soodustamine.
- Jäätmete sorteerimise võimaluste parandamine ja jäätmekogumise nutikate lahenduste kasutuselevõtt (pakendikott kodust jms).
- Ohtlike jäätmete kogumine, suurjäätmete kogumise ring taara äraandmise soodustamine.
- Keskkonnateadliku tarbimise ja jäätmekäitluse põhimõtete tutvustamine.
- Koostöö naaberomavalitsustega (Lääne-Viru Jäätmekeskus).

E5.2.7. Korrastatud elamumajandus

Ülesanded:

- Munitsipaalelamispindade korrastamine ja vajadusel soetamine.
- Munitsipaalmaja ehitamine – Võsu, Spordi 25.
- Üürielamute rajamine/rajamise toetamine koostöös ettevõtjatega (Haljala)
- Kinnisvaraturu elavdamine, uute elamualade arendamine.

E5.2.8. Energiasäästlik tänavavalgustus

Ülesanded:

- Külade tänavavalgustuse rajamine ja renoveerimine seatud prioriteetide alusel. Aaspere küla, Annikvere küla, Essu küla, Käsmu küla, Varangu

küla, Vihula küla, Vergi küla, Põdruse küla, Palmse mõisa ja Võsupere küla vaheline ala, Essu pargi ja kergtee vaheline ala.

- Tiheasustusalade valgustamine energiasäästlike valgusallikatega. Hajaasustuses lokaalsete päikeseenergia toimivate valgustite paigaldamine olulistest kohtades, näiteks bussipeatuses.

E5.2.9. Kvaliteetne mobiiltelefoniside ja kiire interneti püsiühendus

Ülesanded:

- Mobiiltelefoniside kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine.
- Stabiilse kiire internetiühenduse arendamise soodustamine kogu valla territooriumil.

E5.2.10. Hooldatud kalmistud

Ülesanded:

- Kalmistute andmete ja kaartide digitaliseerimine.
- Urnimatmisalade väljaehitamine.
- Parendustegevuste teostamine valla kalmistutel, kalmistute hoolduse korraldamine.

5.3 Haridus, huvitegevus ja noorsootöö

Soovitud seisund 2038: Haljala valla elanikud on haritud. Valla haridusasutused pakuvad konkurentsivõimelist alus- ja põhiharidust kaasaegses õpikeskkonnas. Kasutatakse kaasaegseid õppemeetodeid, õppekavad lähtuvad õppijast ja juurutatakse uuenduslikku õppevara, sh kasutatakse laialdaselt e-õpet. Lasteasutustes töötavad motiveeritud ja hea ettevalmistusega õpetajad ja tugispetsialistid. Lastel on võimalus osaleda huvihariduses, huvitegevuses ja noorsootöös, mis toetavad võimalusi eneseteostuseks, loominguiliseks ja ettevõtlikkuseks. Lastel on paindlikud ja sujuvad võimalused liikuda erinevate haridustasemetega vahel. Haridusasutustes tähtsustatakse kohalikku kogukonnatunnet ja rikkalikku kultuuripärandit. Loodud on võimalused elukestvaks õppeks.

E5.3.1. Kvaliteetne alus- ja põhiharidus on kõigile Haljala vallas registreeritud lastele kättesaadav

Ülesanded:

- Õpikeskkonna tänapäevaste nõuetega vastavusse viimine, haridusasutuste renoveerimine.
- Õpetajate järelkasvu tagamine.
- Õppekavade arendamine, sh kodukoha õpe, merenduse õpe.
- Õpilastranspordi optimeerimine.
- Haridusasutuste infotehnoloogilise süsteemi kaasajastamine.
- Õues liikumist ja tervislikku toitumist toetavate tegevuste arendamine.
- Haridusasutuste ühisürituste korraldamine.
- Õpilasvahetuste korraldamine.
- Koostöö ameti- ja kõrgkoolidega ning ettevõtetega.

E5.3.2. Kvalifitseeritud ja motiveeritud õpetajad, noorsootöötajad ja tugistruktuuride spetsialistid

Ülesanded:

- Haridus- ja noorsootöötajate professionaalse arengu toetamine ja järelkasvu tagamine.
- Tugiteenuste ülevallalise süsteemi arendamine.
- Haridustöötajate motivatsioonipaketi väljatöötamine ja rakendamine.
- Õpetajatele ühtse koolituskava koostamine.

E5.3.3. Huviharidus ja huvitegevus pakuvad võimalusi eneseteostuseks elukaare jooksul

Ülesanded:

- Haljala valla koolide, lasteaedade, kultuuri- ja spordiasutuste huvitegevuse mitmekesistamine.
- Huvitegevuse võimaluste kättesaadavaks tegemine kõigile vanusrühmadele.
- Kohaliku omaalgatuse toetamine huvitegevuse soodustamiseks (vallas on kindlasti palju andekaid inimesi, kes saaks aidata).
- Huvihariduse toetamissüsteemi kaasajastamine ja optimeerimine.
- Täiskasvanute koolituste korraldamine.

E5.3.4. Mobiilne noorsootöö ja noorte sisukas vaba aja veetmine

Ülesanded:

- Noortekeskuste töö kaasajastamine ja tegevuste optimeerimine.
- Suviste laste töö- ja puhkelaagrite korraldamine koostöös noortekeskustega.
- Erinevatele vanusegruppidele nn. päevalaagrite korraldamine noortekeskustes.
- Diginoorsootöö arendamine.
- Noorte kaasamine eakatele digiõppe korraldamisse.

5.4. Sotsiaalkaitse ja esmatasandi arstiabi

Soovitud seisund 2038: Haljala vald on pere- ja lapsesõbralik. Elanike vajadustest lähtuv sotsiaalhoolekanne ja esmatasandi arstiabi on korraldatud. Põhirõhk on ennetusel ja abivajajate probleemide lahendamisel, sh iseseisva toimetuleku toetamine eelistatuna kodus/kogukonnas. Sotsiaalkaitse, hariduse, tervise- ja kultuurivaldkonna koostöös tagatakse elanike võimalikult pikaajaline aktiivne osalemine ühiskonnaelus.

E5.4.1. Sotsiaalkaitse süsteem lähtub abivajadusest ja on tõhus

- Ülesanded:
- Sotsiaalhoolekande süsteemi ja sotsiaaltöö võrgustiku kaasajastamine, teenuste ja toetuste vajaduspõhisuse ja tõhususe analüüsi läbiviimine. Integreeritud teenuste arendamine ja vabatahtlike kaasamine.
- Sotsiaaltöötajate kompetentsi kasv ja järelkasvu tagamine.

- Abivajaduse varajase märkamise süsteemi arendamine elukaare ulatuses ja sotsiaalsete probleemide ennetamine. Riskirühmadega töö.
- Kvaliteetsed ja vajaduspõhised kättesaadavad sotsiaalteenused erinevatele sihtrühmadele (lastega pered, erivajaduste ja puuetega inimesed jne). Teenuste osutamise korra analüüs ja mudelite arendamine, teenuste hinnastamise parendamine.
- Lastekaitse töö tõhustamine, varase märkamise parendamine, abivajaduse hindamine ja sekkumismeetmete rakendamine.
- Puuetega inimeste elukeskkonna parandamine läbi tugiteenuste arendamise ja eluaseme füüsilise kohandamise.
- Töötute ja erivajadustega inimeste tööturule naasmise toetamine.
- Koduhooldusteenuse tagamine abivajajatele. Omastehooldaja hoolduskoormuse vähendamisele kaasaaitamine.
- Tööjõu ja sotsiaaltranspordi otstarbekam ja kuluefektiivsem kasutamine.
- Sotsiaalmaja loomise vajaduse analüüsi läbiviimine Haljala valla territooriumil.
- Eakate nõukogu moodustamine.
- Avalikele hoonetele ligipääsu parandamine, näiteks kaldtee ehitamine.

E5.4.2. Esmatasandi tervise teenused on kättesaadavad

Ülesanded:

- Esmatasandi tervise teenuste kättesaadavuse tagamine: perearstikeskused Haljalas ja Võsul, hambaravi osutamine ja apteegiteenus. Abi korraldamine, koordineerimine, erinevate teenuste/asutustega koostöös.
- Kooli tervishoiuteenuse tagamine, lastele tõhusa abi osutamine.
- Ennetava meditsiini ja terviseedenduse propageerimine.
- Tervise teemaliste koolituste korraldamine, erinevate spetsialistide tervisealaste esinemiste korraldamine sihtrühmadele.

5.5. Kultuur, sport ja vaba aeg

Soovitud seisund 2038: Kultuuri- ja sporditegevus on mitmekesine, taristu on kvaliteetne ja kõigile elanikele seltsi- ja huvitegevuseks kättesaadav. Vald on atraktiivne kultuurisündmuste poolest. Tuntud koht looduse nautimiseks, mõisa- ja mereturismiks.

E5.5.1. Aktiivne kultuuri- ja spordielu ning suursündmuste aastaringne läbiviimine

Ülesanded:

- Haljala vald kui üleriigiliste suurürituste toimumise koht. Kõrgetasemeliste kultuurfestivalide, kontsertide ja muude ürituste korraldamine, mis lähtuvad merelähedusest ja ajaloolise turismipiirkonna eripärast; avaliku-, era- ja kolmanda sektori koostöö, et tuua piirkonda külalastajaid.
- Kultuuri- ja vabaajakeskuse loomine (kultuur, sport, noorsootöö).
- Haljala rahvamaja hoone potentsiaali rakendamine kultuuri- ja konverentsikeskusena.
- Võsu vabaõhulava rajamine.

- Spordiürituste korraldamine, kohalike spordiklubide kaasamine ja nende toetamine.
- Spordi- ja vaba aja taristu rajamine, renoveerimine ja funktsioonide mitmekesistamine nii sise- kui välitingimustes.
- Laste mänguväljakute rekonstrueerimine ja rajamine.
- Supluskohtade korrastamine.
- Iga-aastane spordirajatiste seisukorra ja kasutuse inventuur.
- Kolmanda sektori spordi-ja kultuuritegevuse võimestamine läbi vabaühenduste toetamise korra.

E5.5.2. Rahvakultuuri järjepidevus ja tegevuste lai kandpind

Ülesanded:

- Valla erinevate kantide ajaloo-ja kultuuripärandi arendamine ja säilitamine.
- Rahvapidude ja rahvakultuuriürituste korraldamine ja toetamine.
- Külamuuseumide tegevuse toetamine ja Haljala Koduloomuuseumi taasavamine.
- Altja küla Merinõmme seltsimaja taastamine.
- Käsmu Meremeeste Seltsimaja rekonstrueerimise lõpuleviimine.
- Võimalusel kirikute ja kabelite (Haljala, Ilumäe, Käsmu, Esku, Vainupea) renoveerimise projektide omaosaluskulude katmise toetamine.
- Kultuuriloo- ja pärimusradade rajamine ja täiustamine.
- Piirkonna ajalooliste sündmuste, kunsti- ja kultuuritegelaste tegevuse tutvustamine.
- Eestvedajate koolitamine, ühtse meeskonna loomine.
- Rahvakultuuri kollektiivide ning nende eestvedajate toetamine.

5.6. Rahvatervis ja turvalisus

Soovitud seisund 2038: Väärtustatakse tervislikku eluviisi. Kohalik omavalitsus ja kogukonnad toetavad inimest oma tervise eest vastutuse võtmisel. Tervisealased sekkumised on kooskõlas eakohaste vajadustega ja tagavad inimväärse kohtlemise. Kasutatakse innovaatilisi lahendusi tervisevaldkonnas, mis on kasutajale sõbralikud ja lisandväärtust loovad Tervena elatud aastate arv kasvab. Valla valmisolek kliimariske maandada, kriisidega toimetulekuks, elanikkonnakaitse tagamiseks ning elutähtsate teenuste osutamiseks.

E5.6.1. Tervislikud eluviisid ja aktiivne kehaline liikumine

Ülesanded:

- Valla tervise ja heaoluprofiili koostamine.
- Tervislike eluviiside tutvustamine ja erinevate vanusegruppide sportliku aktiivsuse tõstmine, kehalise liikumise propageerimine.
- Tervise/ raviSPA rajamine Võsul.
- Välispordirajatiste rajamine ja nende korrashoid.
- Rattalaenutuse osutamine.
- Terviseradade populariseerimine.
- Spordisündmuste läbiviimise toetamine.

E5.6.2. Turvaline elukeskkond ja riskide maandamine

Ülesanded:

- Lääne-Viru maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakava Haljala valla osa elluviimine.
- Kriisikava regulaarne uuendamine ja kriisiõppuste läbiviimine.
- Päästehoone uue asukoha kavandamine Võsu alevikus.
- Vabatahtlike päästekomandode, mere- ja vetelpääste tegevuse toetamine.
- Turvakaamerate võrgustiku loomine.
- Liiklusturvalisuse tõhustamine.

5.7. Ettevõtlus ja töökohad

Soovitud seisund 2038: Haljala vald on mitmekülgse ja keskkonnateadliku ettevõtlusega, kus on väärt töö ja hea palgatase. Looduskeskkond, mõisad ja rannad ning aktiivne loominguiline tegevus on kujundanud vallast atraktiivse külustus- ja puhkuse sihtkoha.

E5.7.1. Ettevõtlus on mitmekülgne ja valla elukeskkonna arengut soosiv

Ülesanded:

- Innovatiivse, mitmekülgse ja keskkonnateadliku ettevõtluskeskkonna soodustamine.
- Ettevõtlusega seotud planeeringute, lubade ja kooskõlastuste võimalikult bürokraatiavaba menetlemine.
- Regulaarne koostöö ja suhtlemine ettevõtjatega.
- Võsu kui atraktiivse puhke- ja turismikuurordi arendamine.
- Mereturismi edendamiseks meremarsruudi loomine erinevate lähedalasuvate sadamate, laurite ja randumiskohtade vahel ja vastava teabematerjali koostamine.

E5.7.2. Hinnatud loodusturismi ja puhkuse sihtkoht

Ülesanded:

- Üldkasutatavate puhkekohtade rajamine ja varustamine vajalike vahenditega.
- Sihtürituste korraldamine puhkemajanduse ja (mere)turismiga tegelevatele ettevõtjatele ja investoritele.
- Mõisaturismi arendamine.
- Aastaringset kasutatavate tervise- ja matkaradade rajamine. Rannaäärsete matkateede väljaarendamine.
- Aktiivse puhkusega seotud ühisürituste, sh ühismatkade, rahvaspordivõistluste ja linnaelanikele nädalalõpu väljasõitude korraldamine.
- Puhke-, matka- ja spordiinventari soetamine, laenutusvõimaluste loomine ja arendamine.
- Teenindussektori arendamine.
- Piirkonda kajastava turistile mõeldud veebilehe kasutusele võtmine.
- Linnuvaatlustorni rajamine Vergi lahe äärde.
- Viia Võsu rand kotkalipu (või analoogi) nõuetele vastavaks.

- Aktiivne osalemine turismimesseidel koos teiste omavalitsuste ja piirkonna ettevõtetega.

E5.7.3. Ettevõtjad on tunnustatud ja aktiivsed kohaliku ellu panustajad

Ülesanded:

- Omavalitsuse ja ettevõtjate vahelise regulaarse suhtlemise loomine, infoülevaadete regulaarne läbiviimine.
- Ettevõtjate kaasamine vallale oluliste otsuste tegemisse, ettevõtjate ja ametnike regulaarsete kohtumiste läbiviimine.
- Koostöö arendamine ettevõtjatega valla arengu seisukohalt olulise taristu arendamisel, haldamisel ja rahastamisel.

5.8. Külaliikumine ja kodanikuühiskond

Soovitud seisund 2038: Haljala vald on aktiivsete kodanikuühendustega ja kogukonda väärtustav, mida iseloomustab aktiivne küla- ja seltsielu ning omaalgatus rohujuure tasandil. Kodanikeühendustel on oluline roll valla elu korraldamisel.

E5.8.1. Elujõulised kogukonnad ja tugev side kodukohaga

Ülesanded:

- Küla- ja kandivanemate valimiste läbiviimise toetamine, külavanemate kaasamine ja rakendamine külavanemate statuudi alusel.
- Külaliikumise, kogukondade arendustegevuseks ja investeeringuteks valla eelarves vahendite määratlemine, vabaühenduste rahastamine.
- Küla üldkasutatavate ruumide ja rajatiste (lipuväljak, palliplats, ajalootuba jms) loomise ja muu küla ühistegevust ja ühist identiteeti arendava tegevuse toetamine.
- Külaaktiivi ja kandikogude liikmete koolitamine ja selleks rahaliste vahendite ettenägemine valla eelarves, toetusmeetmete regulaarne tutvustamine.
- Regulaarsete kandikoosolekute korraldamine omavalitsusorganite ja vallaelanike infovahetuseks.
- Kogukonna eestvedajate tunnustamine ja toetamine.
- Erinevate huvigruppide (kogudused, kolmas sektor jne) kaasamine vallale oluliste otsuste tegemisse ja nende elluviimisse.

E5.8.2. Kohapeal teenuste kättesaadavus ja funktsionaalsus

Ülesanded:

- Analüüsi läbiviimine vallavalitsuse poolt osutatavate teenuste delegerimise võimaluste kohta kodanikeühendustele. Kodanikeühenduste selgitamine, kes täidavad vallas kohaliku elu korraldamise rolli ja soovivad osutada kogukonnateenuseid, nendega kogukonnateenuste osutamise võimaluste läbiarutamine.
- Valla raamatukogude kujundamine polüfunktsionaalseteks kogukonnakeskusteks ja valla teenuspunktideks.
- Pakiautomaatide võrgu rajamine vallas parandamiseks elanikele ligipääsu teenustele ja kaupadele.

- Avalike kooskämiskohtade funktsioonide täpsustamine kogukonnatöö tulemuslikumaks muutmiseks. Külamajade/rahvamajade funktsioonide analüüs, nende avalikes huvides kasutamise lepingute läbivaatamine ja vajadusel uuendamine.
- Vallas olevate investeringuvõimaluste (maa-alad, hooned) realiseerimine.
- "Investeerimiskaardi" koostamine ja nende sihipärane levitamine (nii trükisena kui internetis).

5.9. Valla juhtimine

Soovitud seisund: pakutakse konkurentsivõimelist ja mainekat elukeskkonda ning parimaid eeldusi elanike heaoluks. Valla otsustusprotsessid on teadmispõhised ja rakendatakse avatud valitsemist. Valla teenistujad on oma erialal kompetentsed ja pakuvad kvaliteetset avalikku teenust. Volikogu ja vallavalitsuse liikmed otsustavad lähtuvalt vallakodanike huvidest ja valla pikaajalistest strateegilistest eesmärkidest.

E5.9.1. Pikaajalise vaate olemasolu, otsused on läbipaistvad, mõjud ja tegevuste täitmine on hinnatud ning omavalitsuse finantsseis on hea

Ülesanded:

- Valla ja hallatavate asutuste arengudokumentide regulaarne ajakohastamine, nende sidustamine valla eelarvestrategiaga. Dokumentide täitmise seire läbiviimine ja selle tulemuse aruande avalikustamine. Vajadusel dokumentide uuendamine.
- Vallavara inventuur ja kasutamise optimeerimine, mittevajaliku vara müük.
- IT lahenduste arendamine, tööprotsesside korrastamine ja töötajate töö efektiivsuse suurendamine läbi IT lahenduste kasutuselevõtu.
- Naaberomavalitsustega ühistegevuse arendamine, sh koostöölepete sõlmimine omavalitsuste poolt pakutavate teenuste efektiivsemaks ja kvaliteetsemaks osutamiseks (haridus, sotsiaalteenused, ühistransport, prügimajandus jne).
- Koostöö arendamine sõprusvaldadega, sh koostöölepingute sõlmimine ja ühiste koostööprojektide genereerimine.
- Projektide (s.h. rahvusvaheliste) algatamine ja/või projektides osalemine väikesadamate (Käsmu, Võsu, Vainupea, Karepa, Vergi, Eisma) arendamiseks ja rahvusvahelistesse kettidesse-organisatsioonidesse liitumiseks.
- Hea finantsseisu indikaatorite seadmine ning nendest jooksvalt ülevaate andmine.

E5.9.2. Valla teenistujad on kompetentsed ja elanike teenindamisele orienteeritud

Ülesanded:

- Valla teenistujate personalitöö arendamine, kompetentsi kasvatamine ja koolituste koordineerimine.
- Rahvatervise ja kriisijuhtimise valdkonna võimekuse ja kompetentside suurendamine.

- Vallavalitsuse kui tööandja väärtuspakkumiste sõnastamine.
- Volikogu ja vallavalitsuse liikmete koolitamine, pädevuse tõstmine.

E5.9.3. Tõhus koostöö ja teadlik valla maine kujundamine

Ülesanded:

- Haljala valla noortevolikogu aktiivne töö ja osalus valla elu otsustes.
- Koostöö arendamine Läänemere regiooni kohalike omavalitsustega.
- Turundusstrateegia väljatöötamine (Vallale kandva toote, teenuse, objekti või idee leidmine, valla ühtse sümboolika väljatöötamine) ja rakendamine. Kaubamärkide (nt „Lahemaa“) kasutamine.
- Valda tutvustavate infomaterjalide (trükiste, audiovisuaalsete ja elektrooniliste materjalide, sotsiaalmeedia sisendi jne) koostamine ja levitamine eri meediakanalite kaudu.
- Valda tutvustavate (Haljala vallale ja tema erinevatele piirkondadele-küladele iseloomulike) meenete väljakujundamine, valmistamine ja sihipärane realiseerimine.
- Vallas paiknevaid võimalusi kajastavate info tahvlite ja -viitade paigaldamine sobivates kohtades, näit valla piirialadele, põhimaanteedele lähedale koostöös Transpordiametiga.
- Valda kajastavate infomaterjalide kättesaadavaks tegemine oluliste liiklustrasside ja liiklussõlmede juures paiknevates teenindusasutustes.

Arengukava koostamise käigus prioritseeriti tegevused ka kantide lõikes (tabel 4), et tuua valla arendustegevusse enam ka ruumiline mõõde.

Tabel 4. Tegevusprioriteetid Haljala valla kantides

Jk	Kandi nimi	Investeeringu prioriteet	Mõju kohalikule elule
1.	Aaspere	<ul style="list-style-type: none"> • Kergliiklustee ehitamine Haljala-Aaspere-Viitna • Tänavavalgustuse ehitamine Aasperes 	<ul style="list-style-type: none"> • Elanike suurem turvatunne; teede parem sõidetavus; elanikel ja külalistel võimalused jalgrattaga turvaliselt liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus
2.	Essu	<ul style="list-style-type: none"> • Tänavavalgustuse ehitamine Pargi (turbaväljaku) juurde, Essu külla ja Essu-Põdruse kergliiklusteele • Kergliiklustee ehitamine Põdruse-Haljala • Asfaltkattega tee renoveerimine Essu külas 	<ul style="list-style-type: none"> • Elanike suurem turvatunne; teede parem sõidetavus; elanikel ja külalistel võimalused jalgrattaga turvaliselt liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus
3.	Haljala	<ul style="list-style-type: none"> • Elamuarendus Haljala alevikus 	<ul style="list-style-type: none"> • Uute elanike lisandumine; spetsialistide värbamiseks

		<ul style="list-style-type: none"> • Kergliiklustee ehitamine (Haljala-Võle, Haljala-Aaspere, Haljala – Essu, Haljala-Võsu jt) • Haljala avaliku ruumi arendamine ja vallale kuuluvate mittevajalike hoonete müük 	<p>elamispinnaga kindlustatus; vallavara kasutamise optimeerimine; elanike suurem turvatunne; teede parem sõidetavus; elanikel ja külalistel võimalused jalgrattaga turvaliselt liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus; suurem maksutulu</p>
4.	Karepa	<ul style="list-style-type: none"> • Vainupea-Toolse kergliiklustee* • Väikesadamate kaasajastamine – Vainupea ja Karepa sadama väljaehitamine • Pakiautomaatide paigaldamine, kiire interneti tagamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Elanikele ja külalistele võimalused jalgrattaga turvaliselt liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus; turismi, sh mereturismi arendamine: purjetamine, kalaturism jt.; rannakülade traditsioonide jätkamine; teenuste kättesaadavuse paranemine; kohalike sündmuste läbiviimine; suurem maksutulu
5.	Käsmu	<ul style="list-style-type: none"> • Ühisveevärgi ehitamine • Teede ja tänavate ning valgustuse ehitamine, tänavate valla omandisse taotlemine • Käsmu sadama ehitamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Elukeskkonna kvaliteedi paranemine; keskkonnakahju vähendamine; mereturismi arendamine; maine kasv; uued töökohad; uute elanike lisandumine; suurem maksutulu
6.	Sagadi-Vergi	<ul style="list-style-type: none"> • Kiire interneti ja mobiilside tagamine • Kergliiklustee Võsu - Altja (Mustoja) • Vergi sadama arendamine koostöös omanikuga • Tänavavalgustuse ehitamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Püeiasukate lisandumine, aastaringselt elajate inimeste arvu kasv; elukeskkonna kvaliteedi tõus; turismi areng; elanikele ja külalistele võimalused turvaliseks jalgrattaga liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus; suurem maksutulu
7.	Varangu	<ul style="list-style-type: none"> • Teede ja tänavate ning valgustuse ehitamine • Bussiliikluse sõidugraafiku tihendamise ja peatustes 	<ul style="list-style-type: none"> • Liikumiskeskonna parendamine, elanikele ja külalistele võimalused jalgrattaga turvaliseks liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus; turvalisuse suurendamine

		turvalisuse suurendamine <ul style="list-style-type: none"> • Kergliiklustee Varangu-Haljala 	
8.	Vihula-Annikvere	<ul style="list-style-type: none"> • Paasi lubjakivikaevanduse rajamise peatamine • Lastele välisspordirajatiste ehitamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Looduskeskkonna hoidmine; lastehoiu võimaluste laienemine; lastele värskes õhus tegevuste pakkumine
9.	Võhma-Palmse	<ul style="list-style-type: none"> • Võsupere lasteaia laiendamine • Palmse-Sagadi-Vihula kergliiklustee ehitamine • Uue kortermaja ehitamine, näiteks Võsuperes 	<ul style="list-style-type: none"> • Lastehoiu võimaluste laienemine, püeiasukate lisandumine; elani-kele ja külalistele võimalused jalgrattaga turvaliseks liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus; suurem maksutulu
10.	Võsu	<ul style="list-style-type: none"> • Võsu kooli ja lasteaia renoveerimine • Võsu rannaklubi funktsioonide laiendamine, kogukonnakeskuse arendamine • Võsu aastaringse külastuse sihtkohaks muutmise (rand, teenused, bussijaama ja -peatuste valgustus, sportimisvõimalused, huvilaagrid, majutus • Kergliiklustee Võsu-Haljala 	<ul style="list-style-type: none"> • Lasteaias ja koolis õpitingimuste paranemine; kogukonnategevusteks paremate tingimuste loomine; Võsu kui turvalise puhkuse ja külastuse sihtkoha aastaringne kasutamine; elanikele ja külalistele võimalused jalgrattaga turvaliseks liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus, uued töökohad; suurem maksutulu

* Vainupea-Toolse kergliiklustee kui "Haljala valla kultuuritee". 15 km mereäärset loodust, mis ühendaks kolm väikesadamat, raamatukogu, kultuurimaja, muuseumi, rannad. Kandi kultuurisündmused oleksid rattasõidu tee kaugusel, lähendaks vaatamisväärsusi, näiteks Toolse linnus ja Vainupea kabel. Kultuuritee teeks piirkonna atraktiivsemaks külastuse sihtkohaks ja pakuks uusi võimalusi aastaringseks elamiseks.

6. Investeeringute kava 2023-2026

Paaril viimasel aastal on vald teinud olulisi investeeringuid haridusvõrku. 2022.aasta lõpuks valmib **Haljala koolihoone, võimla ning köstrimaja (tulevane raamatukogu)**, ehitustegevus algas 2021 aasta juunis.

Haljala Koolihoone ehitusmaksumus kokku (koos KM-ga) on:

Koolihoone 5 310 295,36 (sh OJV ja projektijuhtimine), millest toetus 2 605 850

Võimla 2 596 720,85, millest toetus 1 041 600

Köstrimaja (raamatukogu) 409 703,45

KOKKU: 8 316 719,66

Koolihoone ja spordihoone sisustuse lepinguline maksumus (koos KM-ga) on 565 076,19

September 2022 seisuga maksumus : 8 881 795,85

Toetuseid planeeritud projektide peale kokku 3 647 459,07:

Koolimaja- Põhikoolivõrgu korrastamise meetme raames „Haljala Kooli õppehoone ehitamine ja sisustamine“ - Projekt nr 2014-2020.1.04.17-0047 kokku 2 605 859,45

Spordihoone- Kohaliku omavalitsuse üksutele liginullenergiahoonete ehitamise meetme raames „Haljala spordihoone ehitamine“ Projekt nr Kliima.2.01.21-0185 kokku 1 041 599,62

Köstrimaja (raamatukogu) rahastatakse valla eelarvelistest vahenditest (laen).

Haljala valla järgmise nelja aasta suuremad investeeringud on esitatud tabelis 5.

Tabel 5. Haljala valla kavandatud investeeringud 2023-2026

Investeeringu objekt	Algus	Lõpp	Vastutaja	Hinnangul i-ne maksumus (eur)	Sh võimalik toetus (eur)
Võsu koolihoone ja lasteaia projekteerimine	2022	2023	Vallavanem	287 760	143 880
Võsu koolihoone ja lasteaia ehitus I etapp	2024	2024	Vallavanem	3 720 000	2 232 000 ca 60% liginullenergia toetus
Võsu koolihoone ja lasteaia II etapp	2025	2026	Vallavanem	2 160 000	1 296 000 ca 60% energiasäästu-programm
Haljala rahvamaja rekonstrueerimise projekteerimine	2025	2025	Rahvamaja juhataja	280 000	186 000 maa-kondlik arenguraha
Haljala rahvamaja rekonstrueerimine*	2026	2026	Rahvamaja juhataja	3 200 000	1 920 000 ca 60% energiasäästu-

					programm
Haljala valla tänavavalgustuse renoveerimine ja arendamine	2023	2026	Majandus-juht	20 000 igal aastal	

*Hoone valmimine võib nihkuda aastasse 2027

Kuna vallas on investeerimist vajavaid objekte märksa rohkem kui võimalused neid vallaelarvest rahastada, siis on oluline tegeleda taotlustega lisarahastamiseks nii riiklikest kui Euroopa Liidu struktuurivahenditest. Selle tarvis koostati valla investeeringu prioriteetide loetelu:

- Võsu Mere tänava ja aleviku keskosa rekonstrueerimine.
- Haljala aleviku Tallinna tänava kanalisatsioonitrassi projekteerimine ja rajamine.
- Võsu aleviku kanalisatsioonitrassi rajamine (Jõe tänava algusest kuni Kalda tänava ülepumplani.
- Võsu Rannaklubi rekonstrueerimine.
- Võsu raamatukogu remont.
- Võsu noortetoa ruumide laiendamine.
- Võsu spordihoone küttesüsteemi uuendamine.
- Tatruse tervisepargi arendamine, sh sise- ja välilasketiiru ehitamine.
- Võsu väikesadama laiendamine.

7. Eelarvestrateegia

Eelarvestrateegia koostatakse arengukavas sätestatud prioriteetide saavutamiseks, mis seotakse omavalitsuse rahalise võimekusega. Eelarvestrateegia eesmärk on tagada pikas perspektiivis omavalitsuse jätkusuutlikkus ning muuta valitsuse tegevus arengute suunamisel tulemuslikumaks. Valitsus, kohaliku omavalitsuse üksuse ametiasutus ning hallatavad asutused võivad strateegia perioodil sõlmida lepinguid, kui sellega on arvestatud eelarvestrateegias⁸. Eelarvestrateegia koostamisel, menetlemisel ja avalikustamisel tuleb lähtuda kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest § 37² ja Haljala valla finantsjuhtimise korrast. Eelarvestrateegia peab sisaldama minimaalselt kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduses § 20 lõikes 3 toodud informatsiooni.

7.1. Haljala valla majandusüksuse majandusliku olukorra analüüs ja prognoos

Eesti majanduskeskkond

Eesti majanduskasv aeglustub aasta alguse väga tugevast seisust. Eesti majandust ootas sel aastal ka uue kriisita ees tugev aeglustumine, sest pandeemiast taastumine toimus väga kiiresti ning majandusüksusel jõudis

⁸ Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus § 28 lg 3.

ettevõtete hinnangul juba eelmise aasta lõpuks sarnasesse seisuga nagu 2007. aastal. Kuigi veebruaris puhkenud sõda Ukrainas ning selle erinevad mõjukanalid pärisivad Eesti majanduse väljavaadet, tuleb märkimisväärne osa SKP kasvu aeglustumisest investeeringute langusest 1,5%ni 2022. aastal, mis peegeldab eelmise aasta suurte erakordsete tehingute väljajätmist. Kahel järgmisel aastal on oodatav majanduskasv 1,9% ja 3,1%.

Eesti majanduse olukorda raskendavad tarneprobleemid, kiire hinnakasv ja rahapoliitika karmistumine. Koroonakriis alguse saanud ja veel mitte täielikult kadunud tarneraskustele lisanduvad Ukraina sõjast tingitud tarnehäired, takistades osade valdkondade (ennekõike mõnede töötleva tööstuse harude ja ehituse) kasvu ning põhjustades hinnatõusu kas pakkumise vähesuse või kallimate alternatiivsete tarneallikate tõttu. Sel aastal reaalpalk väga kiire inflatsiooni tulemusel kahaneb ning see ahendab tarbimisvõimalusi, pidurdades kahaneva nõudluse kaudu ka majanduse kasvuhuugu. Rahapoliitiliste intressimäärade tõus ja laenuraha kallinemine varem oodatust kiiremas tempos hakkab lähiaastail järk-järgult samuti kasvukiirust piirama.

Hõive kasv aeglustub. 2022. aasta esimeses kvartalis suurenes nii töötajate osalemine kui ka nõudlus järsult. Majanduskeskkonna halvenemine kajastub tööturul hilinemisega ning aasta edasises käigus nõudlus uute töötajate järele väheneb. Sellele viitavad ka ettevõtete nõudluse vähenemine. Nõrgem töötajate nõudlus tõstab tööpuuduse määra, kuid reaktsioon seekordsele kriisile on nõrgem kui pandeemia ajal, sest ettevõtetes on töötajate arv vähenenud.

Ukraina põgenikud hakkavad tööturul statistikas kajastuma alates 2023. aastast. Kuigi Eesti on 26. mai seisuga võtnud vastu veidi üle 40 000 põgeniku ja ligikaudu 26 000 neist on taotlenud ajutist kaitset, ei sisaldu sõjapõgenikud 2022. aastal metoodika tõttu tööturu statistilistes näitajates – välja arvatud keskmise palga ja palgafondi statistikas. Seetõttu on prognoosis arvestatud sellega, et 2023. aasta alguses suureneb rahvaarv 30 000 inimese võrra, kellest ligikaudu 2/3 on tööealised ja neist omakorda ligikaudu 70% osalevad tööturul. Keelebarjääri ja kvalifikatsiooni tunnustamise ajakulu tõttu jääb tööturule sisenenud Ukraina põgenike töötuse määr kõrgemaks kui kohalike elanike oma ja seetõttu töötuse määr 2023. aasta alguses suureneb. Seisuga 9. august 2022 oli Haljala vallas registreeritud 42 sõjapõgenikku⁹.

Palgakasv püsib lähiajal kiire. Valdkonnad, kus Venemaa sõda Ukrainas suuri tagasilööke ei põhjusta, hoiavad keskmise palga kasvu ka lähikvartalites kiirena. Palkade kasvu kannustab ka 2022. aasta alguses jõustunud 12%ne miinimumpalga tõus ning palgatõusu taastumine riigisektoris. Suur tarbijahindade tõus lisab samuti palgakasvule hoogu. Samas leevendab inflatsiooni ülekandumist palgadesse vähene automaatse indekseerimise levik ja tagasihoidlikumalt suurenev töötajate nõudlus.

Energia hinnakasvu tempo aeglustub, ent kõrge hinnatase kandub edasi tarbijakorvi teistesse komponentidesse. Tulevikutehingute põhjal oodatakse maagaasi hinnalangust järgmise aasta kevadel ning elektri hind püsib tulevikutehingute alusel sel suvel kõrge. Baltimaade hinnaerinevus Põhjamaadega on suurenenud ning prognoosiperioodil on uueks pudelikaelaks

⁹ <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/ukraina#ua-stat>

kujunemas Soome ja Rootsi vaheline elektriühendus, sest Soome loobus vene elektri ostmisest ja see võib hoida Eestis elektri hinda kõrgemal. Nii energiahindade järelmõjud kui ka tööjõukulude kasv tõstavad järgmistel aastatel teenuste hindasid tavapärasest kiiremas tempos¹⁰.

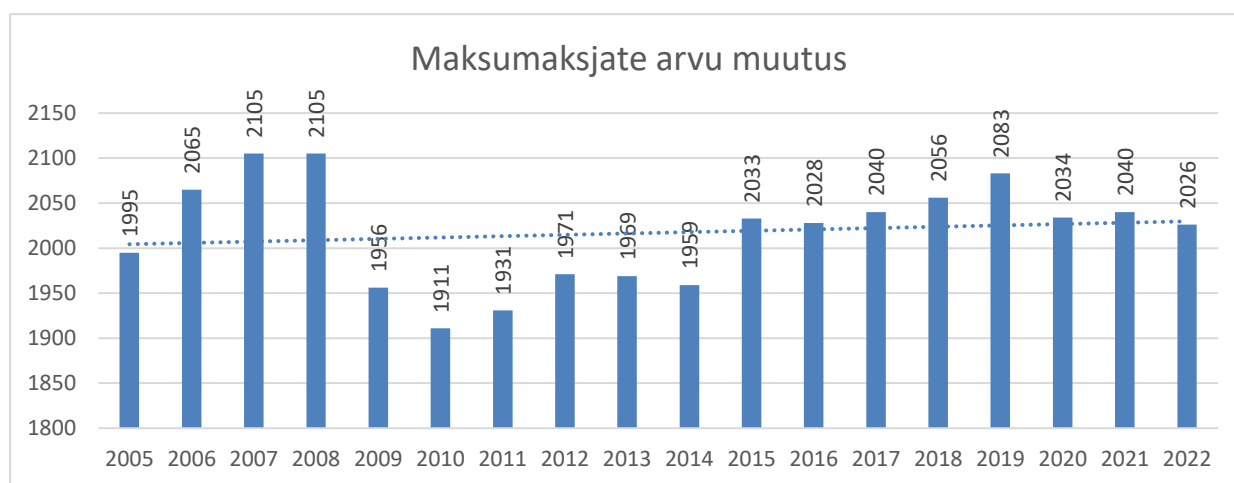
Tabel 6. Peamised majandusnäitajad ja prognoos aastateks 2020-2024

Näitaja/aasta	2020	2021	2022	2023	2024
SKP deflaator ¹¹	-0,6	5,4	10,5	3,4	2,6
Tarbijahinnaindeks	-0,4	4,6	15,1	4,3	1,9
Töötuse määr (% tööjõust)	6,9	6,2	5,6	6,8	6,6
Keskmine palga kasv	2,9	6,8	10,7	8,2	6,1
Keskmine palk (eurot)	1 448	1 547	1 713	1 854	1 966

Haljala valla sotsiaalmajandusliku keskkonna analüüs

Valla sotsiaalmajandusliku keskkonna analüüsis pööratakse enim tähelepanu suurima tuluallika, sh tulumaksu laekumist mõjutavatele teguritele ning nende muutustele. Peamiselt analüüsitakse töötajate arvu, keskmist töötasu kui ka tööealiste isikute arvu muutust.

Haljala valla visiooni saavutamise üks seiremõõdik on maksumaksjate arv. Maksumaksjate hulk on sõltuvuses majandustsüklitega ja ka ühiskonnas toimuvate muutustega (linnastumine, rahvastiku vananemine). Andmed maksumaksjate kohta on avalikult kättesaadavad Rahandusministeeriumi kodulehelt alates aastast 2005.

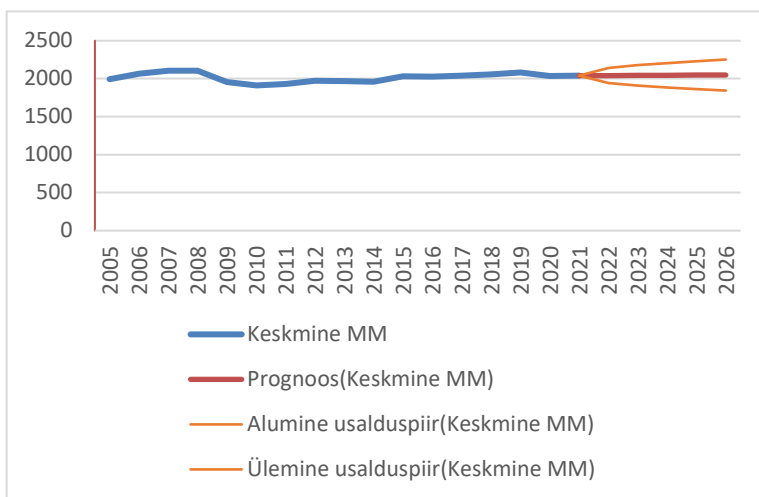

Joonis 3. Maksumaksjate arv 2005-2022

¹⁰ Eesti Pank. Rahapoliitika ja Majandus 2/2022 (<https://www.eestipank.ee/publikatsioonid/rahapoliitika-ja-majandus/2022/rahapoliitika-ja-majandus-2022>).

¹¹ Majanduskasvu osa, mis on tingitud hinnatõusust

Maksumaksjate arv trendijoon on pigem veidi positiivne, sh aastate lõikes olnud kõikumised ei viita sellele, et maksumaksjad omavalitsusest lahkuksid. Tipp-aastail oli maksumaksjaid omavalitsuses 2105 ning madalaimal perioodil 1911, so erinevus 194 isiku võrra. Vaadates pikemat aegrida ning lähtudes

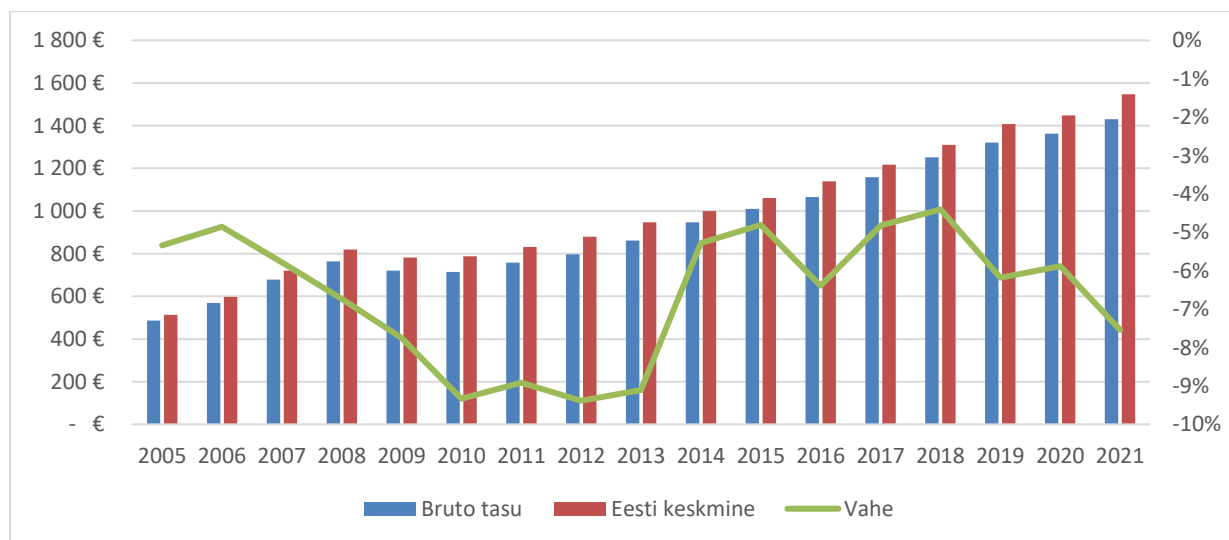

sellest, siis statistika prognoosi kohaselt maksumaksjate arv järgnevatel aastatel oluliselt ei lange.

Joonis 4. Maksumaksjate prognoos kuni 2027

Usaldusvahemikuks on määratud 95%, kuid isegi siis on alumise ja ülemise muutuste vahed omavalitsusele kõrged. Iga maksumaksja „kaotus“ tähendab omavalitsusele madalamat tulumaksu laekumist. Ja kui arvestada, et 2021. aastal oli Haljala valla ühe maksumaksja keskmine töötasu 1431 eurot, siis tõi ta valda tulumaksu aastas ca 2054 eurot.

Teine oluline komponent, mis mõjutab omavalitsuse tulumaksu laekumist on maksumaksjate töötasu. 2021. aastal oli Statistikaameti andmetel Eesti keskmine brutopalk 1548 eurot, 3 kuud hiljem märtsis 1735 eurot – palgakasv ja surve töötasu kasvule on suur.

Joonis 5. Haljala valla keskmine töötasu versus Eesti keskmine ning nende vahe

Aastate lõikes on Haljala valla elanike keskmine töötasu olnud madalam kui Eesti keskmine. Peale majanduskriisi 2008-2009 vahe veelgi suurenes, kuid taastus tavapärase 5-6%ni. Alates 2021. aastast on vahe taas suurenemas.

Kui majandusprognoosi kohaselt töötasud kasvavad järgnevatel aastatel 6-8 % ja eeldada, et ka mujal omavalitsustes kasv käib taolises tempos, siis 2022.a

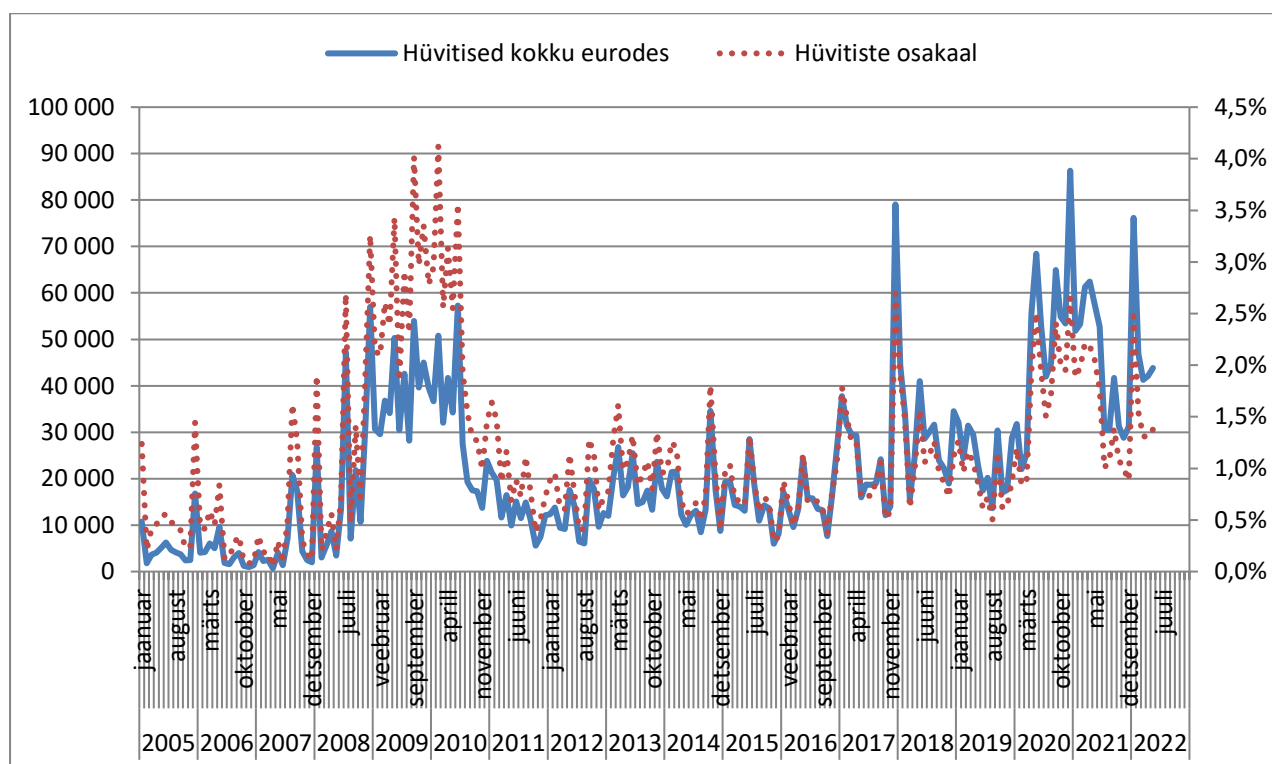
keskmine töötasu Haljala vallas oleks 1573 eurot. Konservatiivse prognoosi kohaselt 1494 eurot.

Tabel 7. Brutotöötasu prognoos, eurot 2022-2026

Aasta	Prognoos (konservatiivne)	Prognoos	Eesti keskmine prognoos
2022	1494	1573	1713
2023	1558	1716	1854
2024	1621	1873	1966
2025	1684	2042	
2026	1748	2224	

Tulumaksu prognoosimise aluseks võetakse aluseks majandusprognoosist tulenev trend. Riskistsenaarium osas arvutatakse läbi ka tulud konservatiivses vaates. Maksumaksjate arvu mõjutab otseselt majanduslik olukord.

Majandussurutise olukorras tasub jälgida, mis toimub hüvitiste maksmises (joonis 6). Kui hüvitiste osakaal (punase punktiirjoonega) on kõrgem kui hüvitised kokku, tähendab see, et töötute osakaal on oluliselt tõusnud ning nende sissetulek sõltub Töötukassa erinevatest toetustest. Riiklikud toetused mõneti stabiliseerivad omaavalitsuste tulumaksu laekumise, kuid mitte lõplikult.

Joonis 6. Töökaotushüvitised (töölepingu lõpetamine, töötuskindlustus, kollektiivne koondamine, tööandja pankrot, Rahandusministeerium)

Alates 2005. aastast on keskmine töötute arv olnud 84 inimest, minimaalselt 8 ning maksimaalselt 220 inimest. Kahel viimasel aastal on töötute arv olnud üle tavapärase keskmise, so 2020. aastal 148 töötut ning 2021. aastal 143 töötut. 2022. aasta näitab langustrendi, esimese 6 kuu jooksul oli töötuid keskmiselt 116 (Joonis 7).

Joonis 7. Töötute arv 2005-2022 (Töötukassa)

Oluline on vaadata ka ettevõtluskeskkonda, sh kuidas muutuvad nende käibed, töötajate arv jms. Kui ettevõtetel läheb hästi, siis jõuab see heaolu ka omavalitsusse.

Aasta	Ettevõtete käive	Ettevõtete arv omavalitsuses	Sh töötajatega ettevõtete arv	Töötajate arv ettevõtetes
2018	31 712 987	221	154	2 060
2019	33 276 567	241	165	2 127
2020	34 758 217	247	161	2 039
2021	40 877 730	272	170	2 102

2021. aastal tõusis ettevõtete käive peamiselt hulgi- ja jaekaubanduse ning töötleva tööstusega tegelevatel ettevõtetel, kuid langes finants- ja kindlustustegevusega ettevõtjatel ning haldus- ja abitegevusega seotud ettevõtetel. Ettevõtete arv on alates 2018. aastast tõusnud 23 protsendipunkti, so + 51 ettevõtte võrra. Loodud ettevõtetest alla poole on töötajatega ettevõtted. Töötajate arv on tõusnud viimasel neljal aastal kahe protsendipunkti võrra, so 42 inimese võrra. Enim on töötajaid juurde tulnud töötleva tööstuse all olevatesse ettevõtetesse, so 31 inimest.

Kokkuvõtteks: Maksumaksjate arv on aastate lõikes stabiilne, töötute arv jõudmas tavapärase keskmiseni. Need kaks on head eeldused tulumaksu laekumise osas. Suurim küsimärk saab olema, millises tempos tõuseb omavalitsuse elanike keskmine töötasu, kas pigem konservatiivselt ning lõhe Eesti keskmise tasuga suureneb või püütakse kasvutempos järge pidada.

7.2. Haljala valla eelarvestrateegia lähteseisukohad

Haljala valla 2023-2026 eelarvestrateegia lähteseisukohad põhinevad üldisest majandusprognoosist ning käesolevast arengukavast. Strateegia prognoosimisel on kasutatud järgmisi põhimõtteid:

- 1) Tulumaksu prognoositakse arvestades maksumaksjate arvu, keskmisest sissetulekut ning töötute arvu muutust;

- 2) Maamaksu prognoosimisel lähtutakse, et alates 2024. aastast arvestatakse maamaksu uutel maksustamishindadelt ja maamaksumääradelt;
- 3) Reklaamimaks jääb muutumatuks;
- 4) Kaupade ja teenuste osas on eeldatud pakutavate teenuste järkjärgulist maksustamist (eelkõige sotsiaal-, kultuuri- ja sporditeenused) ning lasteaia osalustasu tõus;
- 5) Toetused ja muud tulud on jäetud suuresti 2022.a tasemele, sh tasandusfond on arvestatud kuni 2025. aastani;
- 6) Tööjõukulude prognoosimisel arvestatakse üldise tööjõukulude kasvu prognoosiga;
- 7) Majandamiskulude prognoosimisel arvestatakse tarbijahinnaindeksi muutustega;
- 8) Energiakulude hinnatõus on arvestatud 2022 ning 2023. aastasse, suurusjärk 150 tuhat eurot;
- 9) 2022. võetud laenu tagasimaksed on ümberarvestatud graafikusse, mida omavalitsus on järgnevatel aastatel võimeline tagasi maksma;
- 10) Uusi laene strateegia kohaselt ei plaanita võtta, kuna tagasimakse võimet pole.

7.3. Eelarvestrateegia aastateks 2023-2026

Järgnevalt on toodud Haljala valla eelarvestrateegia koondtabel aastatel 2023-2026.

Tabel 8. Eelarvestrateegia 2023-2026

Haljala vald	2021 täitmine	2022 eeldatav täitmine	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	6 389 498	6 767 783	7 091 646	7 680 241	8 288 254	8 761 141
Maksutulud	4 626 860	4 951 100	5 366 073	5 913 466	6 478 291	7 019 558
sh tulumaks	4 294 847	4 616 100	5 031 073	5 495 966	5 998 916	6 536 316
sh maamaks	329 450	330 000	330 000	412 500	474 375	478 242
sh muud maksutulud	2 564	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000
Tulud kaupade ja teenuste müügist	171 621	238 362	283 917	285 417	286 917	288 417
Saadavad toetused tegevuskuludeks	1 565 703	1 570 321	1 433 656	1 473 358	1 515 046	1 445 166
sh tasandusfond	113 652	113 652	113 652	113 652	113 652	
sh toetusfond	1 372 394	1 266 991	1 306 217	1 345 919	1 387 607	1 431 379
sh muud saadud toetused tegevuskuludeks	79 657	189 678	13 787	13 787	13 787	13 787
Muud tegevustulud	25 314	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000
Põhitegevuse kulud kokku	5 907 669	6 509 183	6 816 301	7 166 496	7 543 688	7 925 475
Antavad toetused tegevuskuludeks	291 803	455 392	285 611	300 000	307 000	315 000
Muud tegevuskulud	5 615 867	6 053 792	6 530 690	6 866 496	7 236 688	7 610 475
sh personalikulud	3 208 646	3 457 111	3 671 452	3 895 411	4 117 449	4 335 674
sh majandamiskulud	2 406 955	2 568 516	2 769 238	2 963 085	3 111 239	3 266 801
sh muud kulud	265	28 164	90 000	8 000	8 000	8 000
Põhitegevuse tulem	481 829	258 600	275 345	513 746	744 566	835 666
Investeeringistegevus kokku	-886 527	-4 593 521	-250 366	-41 285	-496 318	-403 645

Põhivara müük (+)	251 744	471 000	152 000	1 680 000	688 000	1 100 000
Põhivara soetus (-)	-2 945 083	-7 447 195	-352 760	-3 785 000	-2 505 000	-3 265 000
<i>sh projektide omaosalus</i>	<i>-1 034 286</i>	<i>-4 838 748</i>	<i>-183 880</i>	<i>-1 528 000</i>	<i>-998 000</i>	<i>-1 320 000</i>
Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine (+)	1 910 796	2 575 157	168 880	2 257 000	1 507 000	1 945 000
Põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine (-)	-97 524	-167 018	-143 000	-125 000	-125 000	-125 000
Finantstulud (+)	84	0				
Finantskulud (-)	-6 545	-25 465	-75 486	-68 285	-61 318	-58 645
Eelarve tulem	-404 699	-4 334 921	24 979	472 461	248 248	432 021
Finantseerimistegevus	847 509	3 663 669	-201 319	-306 368	-409 145	-398 522
Kohustiste võtmine (+)	1 000 000	3 831 620				
Kohustiste tasumine (-)	-152 491	-167 951	-201 319	-306 368	-409 145	-398 522
Likviidsete varade muutus (+ suurenemine, - vähenemine)	200 989	-671 252	-176 340	166 093	-160 897	33 499
Nõuete ja kohustiste saldode muutus kokku (+ /-)	-241 821	0	0	0	0	0
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	896 442	225 189	48 850	214 943	54 046	87 544
Võlakohustised kokku aasta lõpu seisuga	1 728 720	5 392 389	5 191 070	4 884 702	4 475 557	4 077 035
Netovõlakoormus (eurodes)	832 278	5 167 200	5 142 220	4 669 759	4 421 511	3 989 490
Netovõlakoormus (%)	13,0%	76,3%	72,5%	60,8%	53,3%	45,5%
Netovõlakoormuse ülemmäär (eurodes)	5 111 598	5 414 226	5 673 317	6 144 193	6 701 093	6 685 330
Netovõlakoormuse individuaalne ülemmäär (%)	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%	80,9%	76,3%
Vaba netovõlakoormus (eurodes)	4 279 320	247 027	531 097	1 474 434	2 279 582	2 695 839
Põhitegevuse tulude muutus	-	6%	5%	8%	8%	6%
Põhitegevuse kulude muutus	-	10%	5%	5%	5%	5%
Omafinantseerimise võimekuse näitaja	1,08	1,04	1,04	1,07	1,10	1,11

Järgnevad aastad saavad olema vallale finantsiliselt keerulised aastad, seega kõiki rahalisi otsuseid tehes peab omavalitsus kaaluma, kas ta on võimeline oma arenguid rahaliselt edaspidigi ellu viima. Üle tuleks vaadata kõik tasuta teenused, otse eelarvest makstavad toetused ning laenud.

Eelarvestrateegia aluseks on võetud eeldatav 2022. aasta täitmine. Tulude osas eeldatakse, et tulud laekuvad vähemalt prognoositud ulatuses ning sotsiaaltoetusi ning personalikuludid tehakse ca 5% võrra vähem, kui planeeriti. Majandamiskuludes on arvestatud 10% tõusus, peamiselt on põhjuseks energiakulude hinnatõus. Samuti on korrigeeritud laenude tagasimakseid, kuna uue laenu tagasimaksed algavad alates 2023. aastast.

Strateegia perioodil on tulumaksu prognoosi aluseks võetud olemasolev maksumaksjate arv ning see on jäetud ka järgnevatel perioodidel samale tasemele. Samuti on arvestatud keskmise tasu veidi kiiremat tõus, kuid mitte nii kiiret, kui näitab Eesti keskmine majandusprognoos. Sellest hoolimata on tulumaksu kasv järgnevatel aastatel 9 protsendipunkti ehk päris julge prognoos.

Maamaksu prognoosimisel on arvestatud, et 2024. aastast hakkab kehtima uus maamaksuseadus ning uued hinnad ja määrad, mis annab vallale täiendavat omandimaksu juurde. Esialgsete kalkulatsioonide kohaselt võiks 2024. aastal

olla maksimaalne lubatud maamaks 478 242 eurot, kuid strateegias on prognoositud veidi tagasihoidlikumalt. Kohalik maks – reklaamimaks jääb järgnevatel aastatel samale tasemele, mis varasematel.

Kaupade ja teenuste müük tõuseb järgnevatel aastatel. Plaanitud on sisse lasteaia osalustasu tõus. Samuti on rohkem muudetud teenused tasulisemaks, eelkõige kulutuuri- ja spordivaldkonna ning sotsiaalvaldkonna teenused. Finantssuutlikkuse tagamiseks peab vald oma teenused üle vaatama ning hinnastama tegelikest kuludest lähtuvalt.

Toetused on jäetud suuresti 2022.a tasemele, välja on heidetud energiakulude meetme toetus ning alates 2025. aastast ei arvestata tasandusfondi. Õpetajate palga osas on arvestatud iga aastast vähemalt 5% toetuse kasvuga.

Personalikuludes on arvestatud esimestel aastatel vähemalt 6% kasvuga, viimaselt 5%-ga. Majandamiskulud kasvavad järgnevatel esimestel aastatel 7% võrra, viimastel 5% võrra.

Tabel 9. Laenude teenindamiskulud 2021-2026

Kirje/aasta	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Põhitegevuse tulem	481 829	258 600	275 345	513 746	744 566	835 666
Intressikulud	-6 545	-25 465	-75 486	-68 285	-61 318	-58 645
Laenu tagasimaksud	-152 491	-167 951	-201 319	-306 368	-409 145	-398 522
Vahe	322 793	65 184	-1 406	139 093	274 103	378 499

Strateegia kohaselt on põhitegevuse tulem iga aastast positiivne, kui kõik muud eelnevad tingimused peavad paika. Põhitegevuse tulem peaks ära katma ka laenude teenindamise kulud, kuid prognoosi kohaselt 2023. aastal seda tingimust rikutakse (summa pole eriti oluline). Lisaks sellele, et antud suhtarv näitab omavalitsuse finantsvõimekust, on selline nõue ka KIK laenulepingutes. Kui vallal on raskusi antud nõude täitmisel, siis võiks kaaluda KIK laenude refinantseerimist.

Järgnevate aastate investeeringud kaetakse kõik vara müügi tulust ning põhitegevuse tulemi ülejäägist (see osa, mis ei lähe laenude kattes). Seega on ülioluline, et kõik plaanitud müügid õnnestuksid, sest iga ebaõnnestumine on tagasilöökk plaanitavale investeeringule.

Vara müüki on planeeritud järgnevatel (2023 - 2026) aastatel kuni 3 620 000 eurot (vt Tabel 10).

Tabel 10. Põhivara müügi vajadus 2023-2026

Aasta	2023	2024	2025	2026
Eurot	152 000	1 680 000	688 000	1 100 000

2023. aasta on järgnevate perioodide investeeringute ettevalmistamise aasta. Järgnevatel aastatel on paar suurobjekti: 1) Võsu koolihoone ja lasteaed ning 2)

Haljala rahvamaja (vt Tabel). Investeeringute maht jääb 2024-2026 aastaks 2,5-3,7 miljoni euro juurde, sh omaosalus on 1,0-1,5 miljonit. Sealhulgas pole plaanitud investeeringute katteks võtta laenu.

Tabel 11. Investeeringud 2023-2026

Investeeringud	2023	2024	2025	2026
Teed ja tänavad (valdkond 04)	-45 000	-45 000	-45 000	-45 000
Tänavavalgustus (valdkond 06)	-20 000	-20 000	-20 000	-20 000
Võsu kooli ja lasteaia projekteerimine (valdkond 09)	-287 760			
sh toetus	143 880			
Võsu koolihoone ja lasteaia ehitus I etapp (valdkond 09)		-3 720 000		
sh toetus		2 232 000		
Võsu koolihoone ja lasteaia II etapp (valdkond 09)			-2 160 000	
sh toetus			1 296 000	
Haljala rahvamaja rekonstrueerimise projekteerimine (valdkond 08)			-280 000	
sh toetus			186 000	
Haljala rahvamaja rekonstrueerimine* (valdkond 08)				-3 200 000
sh toetus				1 920 000
Investeeringud kokku	-352 760	-3 785 000	-2 505 000	-3 265 000
Toetused kokku	143 880	2 232 000	1 482 000	1 920 000
Omaosalus kokku	208 880	1 553 000	1 023 000	1 345 000

Oluline on järgnevatel perioodidel ka laenude tagasimaksed. 2021. aastal ja lõplikult 2022. aastal võetud laen on võetud tagasimaksegraafikuga 15. aastaks annuiteetmaksena. See tähendab, et kuumaksed on võrdsed, so ca 30 tuhat eurot kuus ehk põhiosamakseid aastas 295 tuhat ja intressimakseid 58 tuhat. Sellise graafiku alusel puudub Haljala vallal võimekus antud laenu tasuda. Strateegias on muudetud laenude tagasimakseid nii, et esimesel aastal tasutakse põhiosa 60 tuhat, järgmisel 180 tuhat ning edaspidi 300 tuhat. Rahavoogude juhtimise raames on oluline, et laenu maksegraafikut järgmistel perioodidel muudetaks. Lisaks tasub kaaluda KIK laenude refinantseerimist.

Strateegiasse on planeeritud järgmised pikaajalised lepingud:

1. Võsu sadama haldamise ja sadamateenuse osutamise leping MTU Võsu Sadam 2022 12-2/22/8
2. Toetusleping 2022 SA Esku Kabel 12-2/22/7
3. Jäätmejaamade haldamise leping MTÜ Lääne- Viru Jäätmekeskusega 12-3/22/7 perioodiks 2022-2027
4. Lumetõrje lepingud kehtivad kuni 30.04.2023, sügisel uus hange. Lepingud:
 - Korras Kinnisvara OÜ 12-3/20/43 ja 12-3/20/41

- Kaevon OÜ 12-3/20/44
- Verston Ehitus OÜ 12-3/21/5
- Pendri OÜ 12-3/20/46
- Eleks Telefon OÜ 13-3/20/47
- Öitseng OÜ 12-3/20/42
- FC Capital OÜ 12-/20/58
- Raja Talu Kaupo Uukivi FIE 12-3/20/45

5. Võsu Kooli projekteerimine Kolm Pluss Üks OÜ 12-3/22/23 kehtib 26.05.2023 (12 kuud allkirjastamisest 25.05.22)

6. AB Artes Terrae OÜ- Haljala valla üldplaneeringu koostamine ning keskkonnamõju strateegiline hindamine. 12-2/109 21.11.2018 tasutud lepinguline I osamakse lõpp jääb 2023 aasta lõppu või 2024 algus.

7.4. Informatsioon kohalikest maksudest ja nende muudatustest

Kohalik omavalitsus on kehtestanud 2018. aastast maamaksu määraks 2,5% maa maksustamishinnast, v.a. põllumajandussaaduste tootmiseks kasutusel oleva haritava maa ja loodusliku rohumaa, mille maksumäär on 2,0 % maa maksustamishinnast¹².

Viimati hinnati maad 20 aastat tagasi ning maamaksustamishind on jäänud kaugemale tegelikust turuväärtusest. 2022. aastal ja edaspidi iga nelja aasta tagant peaks uue maamaksu seaduse alusel toimuma maade hindamine. Samuti muutuvad maksimaalsed maksumäärad (Tabel).

Tabel 12. Maksimaalne maksumäär muutus (Rahandusministeerium)

Maa sihtotstarve grupid	Kehtiv maksimaalne maksumäär	Uus maksimaalne maksumäär	KOVde keskmine tasakaalumäär hindamise järgselt
Elamumaa ja maatulundusmaa õuema kōlvik	2,5%	0,5%	0,26%
Ärimaa, tootmismaa ja kōik muud sihtotstarbed		1%	0,49%
Maatulundusmaa kōik muud kōlvikud		0,5%	0,2%
Sh metsamaa kōlvikud			
Sh haritava maa ja loodusliku rohumaa kōlvikud	2,0%		

Kōik muudatused rakenduvad 2024. aastast, seega peaks jääma kōigil piisavalt aega et tutvuda neid puudutava infoga. Kui omavalitsus lähtub tasakaalu määraast, siis maamaks jääb suhteliselt samale tasemele. Et piirata hüppelist maamaksu tõusu, siis seaduses on 10% piir, sh et 2024. aasta maamaks ei saa

¹² Maksumäärade kehtestamine Haljala vallas (<https://www.riigiteataja.ee/akt/429122017036>)

olla üle 10% kõrgem. Strateegias on arvestatud maksimaalse 10% tõusuga (tabel 13).

Tabel 13. Maamaksu tulud 2017-2021

Aasta	2017	2018	2019	2020	2021
Maamaksu tulu	316 346	321 512	329 182	325 778	329 450

Kohaliku maksuna on kehtestatud Haljala vallas reklaamimaks. Maksumäär on 1m² kohta 0,1 eurot/päevas¹³. 2022. aastal on prognoositud reklaamimaksust 5 000 eurot, kuid viimastel aastatel on jäänud laekumine pigem 2,5 tuhande juurde (tabel 14).

Tabel 14. Reklaamimaksu tulud 2017-2021

Aasta	2017	2018	2019	2020	2021
Reklaamimaksu tulu	4 632	3 976	6 471	2 434	2 562

Järgnevatel aastatel prognoositakse reklaamimaksu tavapäraselt 5000 euro piires ning esialgu muudatusi maksus ei plaanita.

7.5. Ülevaade Haljala valla majandusüksustest

Haljala vallale kuulub kaks üksust, mõlema osalusmäär on 100%: 1) AS Haljala Soojus ja 2) SA Võsu Kuurort. Aktsiaseltsi põhitegevusalaks on soojusenergia tootmine ning vee- ja kanalisatsiooniteenuse osutamine. Sihtasutuse ülesandeks on Haljala valla turismi-, spordi- ja kultuurialase tegevuse mitmekesistamine. Viimane on ka sõltuv üksus.

Eelarvestrateegias tuleb KOFS § 20 lg 3 kohaselt anda ülevaade sõltuvate üksuste arvnäitajatest, mis on vajalikud põhitegevuse tulemi ja netovõlakoormuse määra arvutamiseks. Antud juhul antakse ülevaade mõlemast üksusest (tabel 15).

Tabel 15. Arvestusüksuste arvnäitajad 2021 aastal

Näitaja	AS Haljala Soojust	SA Võsu Kuurort
Põhitegevuse tulud	675 860	188
Põhitegevuse kulud	526 364	165
Põhitegevuse tulem	149 496	23
Netovõlakoormuse ülemmäär	1 494 960	231
Võlakohustused	190 760	
Likviidsed varad	608 108	
Netovõlakoormuse %	0%	0%

Põhitegevuse tulem on põhitegevuse tulude ja kulude vahe. Mõlemal üksusel on antud näitaja positiivne. Netovõlakoormus on võlakohustuste ja likviidsete varade vahe. Netovõlakoormuse protsent on netovõlakoormuse suhe põhitegevuse tuludesse. Mõlemal netovõlakoormus on 0%. Sihtasutusel seetõttu, et pole võlakohustusi, seevastu aktsiaseltsil on raha rohkem arvel kui

¹³ Reklaamimaksu kehtestamine Haljala vallas (<https://www.riigiteataja.ee/akt/429092021001>)

võlakohustusi. Seega mõlemad täidavad KOFS § 32-34 etteantud finantsdistsipliini meetmeid.

7.6. Finantsvõime ja finantsdistsipliini meetmed

Finantsdistsipliini tagamise eesmärk on maandada riske, mis võivad põhjustada omavalitsuses finantsrasuste teket. Pikalt püsiv ülejõu käiv võlakoormus või jooksvate tulude puudujääk on peamised finantsraskuste tekkimise põhjused. Finantsdistsipliini tagamise meetmeid käsitlevad KOFS § 32-34 ning selle täitmist järgib Rahandusministeerium. Selle kohaselt jälgitakse aasta lõpu seisuga kahte näitajat: põhitegevuse tulem ja netovõlakoormuse protsent (tabel 16).

Tabel 16. Finantsdistsipliini näitajad

Näitaja	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Põhitegevuse tulem	481	258	249	444	671	759
	829	600	660	339	689	145
Netovõlakoormuse %	13,0%	76,3%	72,2%	60,9%	53,7%	46,3%

Põhitegevuse tulem peab olema aasta lõpu seisuga positiivne ning kuni 2024. aastani võib netovõlakoormus olla 80% (mõningatel juhtudel ka 100%).

Esimesel aastal reegleid rikkudes väljastab Rahandusministeerium märgukirja. Kui üks näitaja on juba kaks aastat üle lubatud normi, siis algatab Rahandusministeerium korrigeerimismenetluse, mis kestab viis aastat. Menetlus lõppeb, kui arvestusüksus on piirnäitajate sees. Kui korrigeerimismenetluse viienda aasta lõpuks omavalitsus finantsdistsipliini meetmeid ei rakenda, käivitub sundsaneerimine.

Lisaks KOFS etteantud näitajatele jälgib omavalitsus ka järgmisi näitajaid (tabel 17).

Tabel 17. Omavalitsuse finantssuutlikkuse näitajad

Näitaja	2021	Minimaalne eesmärk	2022	2023	2024	2025	2026
Maksevalmiduse kordaja	0,75	0,6	X	x	x	x	X
Põhitegevuse tulem/laenude tagasimaksud	3,03	1,0	1,34	0,99	1,37	1,58	1,83
Põhitegevuse tulem/põhitegevuse tulud	7,54	5,0	3,82	3,88	6,69	8,98	9,54
Investeeringud/amortisatsiooni kulu	2,88	1,0	7,29	0,35	3,7	2,45	3,99
Rahajääk kuu lõpus/kuu põhitegevuse kulud	1,82	1,0	0,42	0,09	0,36	0,09	0,13

Strateegias pole võimalik otseselt ette prognoosida maksevalmiduse kordajat, kuid rahaline jääk hakkab seda oluliselt mõjutama. Vald võiks kehtestada ka

minimaalse rahajäägi (stabiilsusreservi), mis peaks tal alati võtta olla. Kui füüsilisele isikule soovitatakse 6 kuu palga suurust fondi omada, siis omavalitsustel võiks olla see paari kuu oma, kuid minimaalselt ühe kuu põhitegevusekulude osa. Praeguse strateegia kohaselt ongi kõige keerulisem täita likviidsusnäitajaid. Põhitegevuse tulem ületab pea iga aasta laenude tagasimakseid, v.a 2023. Põhitegevuse tulem võiks samas olla umbes 5% põhitegevuse tuludest, see annab kindlust, et vallal on piisavalt finantsvõimekust teenindada laenusid ja/või tagada investeringute osaosalust. Nii sel aastal kui ka 2023. aastal on näitajad alla 5%, kuid järgnevatel perioodidel võime kasvab. Samuti võiks investeringuid aasta jooksul teha sama palju, kui vara väärtus langeb ehk suhe võiks olla minimaalselt 1:1. Kõikidel muudel aastatel investeringute osakaal on piisav, välja arvatud 2023. aastal.

7.7. Riskistsenaariumid

Praeguses ebastabiilses majandusolukorras on mitmeid riske, mis võivad mõjutada tulevasi arenguid. Hetkel on prognoositud väga kiiret palgakasvu järgmiseks mitmeks aastaks, mis omakorda mõjutab omavalitsuses tulumaksu laekumist. Näiteks, kui keskmine tasu kasvab edaspidi praeguse prognoosi kohaselt ainult 4% aastas, siis juba esimesel aastal on eelarves puudujääk 460 tuhat eurot. Kui maksumaksjate arv kukub näiteks 40 inimese võrra, teeb see aastas ca 90 tuhat eurot vähem tulumaksu. Seega suurim risk on hetkel, kas tööandjad suudavad tagada töötajatele sama suurt töötasu kasvu ja hõivet nagu prognoosid eeldavad.

Teine risk, mida on strateegias on püütud juba maandada, on hindade kasvu risk. Prognoosi kohaselt on majandamiskulusid suurendatud nii 2022 aastal ning täiendavalt ka 2023. aastal. Aga siiski, kui hinnad tõusevad lisaks antud prognoosile (+ca 8%) veel 5%, siis majanduskulud kasvavad 2023. aastal 140 tuhat eurot. Lisaks majandamiskuludele on ebakindlus ehitushindades, mis on hetkel täielikus turbulentsis. Kui kevadprognoosis anti hinnang, et hinnad on kasvanud 2021. aasta IV kvartaliga võrreldes 30% (ehitushind 2200 eurot pluss km, projekterimishind 115 eurot pluss km), siis kõik prognoosid lubavad suuremat hinnakasvu. See omakorda võib luua olukorra, kus vald pole võimeline soovitud investeringuid ellu viima sellises mahus, kui algsest plaaniti.

Majanduse ülekuumenemise üheks stabiliseerimise toiminguks on intresside tõus ehk euribori muutus. Omavalitsuste laenud on enamasti kõik sellega seotud ning viimastel aastatel on see olnud sisuliselt null. Järgmistel aastatel on prognoositud, et euribor tõuseb 2-3 protsendipunkti võrra, kuid teatavasti tõusis see eelmises majanduskriisis isegi 5%ni. Praeguses eelarvestrateegias on arvestatud, et euribor protsendiks 1,3. Kui euribor peaks tõusma näiteks 1 protsendipunkti võrra, siis see teeb aastas täiendavalt 27 tuhat eurot lisakulu.

Eraldi riskina tasub mainida ka plaanitud vara müüki. Siin võivad takistuseks saada mitmed asjaolud, nt võimekus müüa soovitud vara ning teisalt turu võime osta antud vara. Kuna vara müügist sõltub kõik järgnevate aastate investeringud, siis on selle õnnestumine eriti oluline.

Finantsriskiks võib pidada ka likviidsusriski ehk piisavat rahajäägi olemasolu. Strateegia kohaselt likviidsete vahendite hulk väheneb järgnevatel aastatel väga kiirelt, nii et ootamatuteks olukordadeks ei pruugi omavalitsuses puhvrit olla. Kui

tulud ei laeku prognoosi kohaselt ning ka kulud ületavad esialgseid prognoose, võib see täiendavalt tekitada igapäeva toimetamises tõrkeid, nt ei suudeta tasuda õigeaegselt arveid, töötasusid jne.

Soovitus on leida iga riskile maandamismeede või korrigeeritavad tegevused, et riski realiseerudes on teada järgnevad tegevused.

8. Arengukava ja eelarvestrateegia elluviimisega seonduvad riskid ja nende maandamine

Haljala valla arengukava ja eelarvestrateegia elluviimisega kaasnevad riskid, mis tulenevad valla sise- või väliskeskkonna arengutest, mis võivad oluliselt mõjutada valla visiooni ja eesmärkide saavutamist ning selle tarvis kavandatud ülesannete ja investeeringute elluviimist. Olulisemad riskid, mille maandamisele tuleb tähelepanu pöörata on järgmised.

• Majanduslikud riskid

Majanduskasvu aeglustumine, energiahindade kallinemine ja inflatsioon, mille tagajärjel hinnad kallinevad ja kavandatud investeeringud nõuavad lisaraha või tuleb töid rahapuudusel ajaliselt edasi lükata.

Ettevõtetes töökohtade arvu vähenemine ja tööpuuduse suurenemine, mille tagajärjel laekumised vallaeelarvesse jäävad kavandatust väiksemaks. Kasvab abivajajate arv ja elanike toimetulekuks on vaja suurendada rahalisi vahendeid eelarves, mistõttu kavandatud tegevused võivad lükkuda kavandatust hilisemaks või investeeringute prioriteetide järjekord kavandatust muutuda.

Riiklikest vahenditest ja Euroopa Liidu struktuurifondidest toetus kavandatud mahus jääb projektide rahastamatuse tõttu saamata, mistõttu investeeringute loetelus tuleb teha muutusi.

Võimalikud tegevused riskide maandamiseks:

- konservatiivse eelarvestrateegia koostamine, reserve seadmine ja valla paindlik finantsjuhtimine;
- vallavara ja teiste ressursside säästlik kasutamine, investeeringud tulevikus ressursse kokkuhoidvatesse projektidesse, mittevajaliku vara müük;
- raha taotlemiseks projektitaotluste põhjalik ettevalmistamine ja usaldusväärsete koostööpartnerite leidmine, projektide järjekindel esitamine kaasfinantseerimise saamiseks riigieelarvest ja Euroopa Liidu struktuurivahenditest, projektide koostamise ja juhtimise võimekuse kasvatamine;
- selgitustöö elanike hulgas valda elanikuks registreerimise vajaduse kohta;
- valla poolt osutatavatelt teenustelt saadava omatulu suurendamine ja selle suunamine teenuste arendamiseks ja investeeringuteks.

• Poliitilised ja julgeolekuriskid

Võimul olev koalitsioon muutub. Seatud valla arengulised prioriteedid vaadatakse ümber ja varasemad kokkulepped muutuvad. Poliitikute halvad koostöösuhted ja huvigruppide vahelise usalduse puudumine pärsivad otsustusprotsesse ja kasvab nende heitlikkus. Valitseb poliitikate killustatus ja tehakse päevapoliitilisi otsuseid, mis ei arvesta valla pikaajalisi ja tasakaalustatud arenguhuviseid. Riigi poliitiliste prioriteetide täitmine nõuab kavandatust enam vahendeid (CO₂ vähendamine ja kliimakava elluviimine, keskkonnanõuete karmistumine). Seoses sõjaga Ukrainas kasvavad julgeolekuriskid ja enam tuleb suunata ressursse võimalike kriisidega toimetulekuks ja elutähtsate teenuste tagamiseks.

Võimalikud tegevused riskide maandamiseks:

- avalik dialoog arengukava ja eelarvestrateegia täitmise käigust, poliitikute ja ametnike aus ning avatud suhtlemine elanike ning huvigruppidega, otsuste põhjendamine ja muutuste korral kõigile osalistele õigeaegne teavitamine;
- poliitikute ja täitevvõimu tihe koostöö, valdkondlike poliitikate koordineerimine ja otsustega kaasnevate mõjude hindamine, vajadusel korrektiivide tegemine kavandatusse;
- ametnike töötulemuste suurem väärtustamine ja usaldamine, ekspetide kaasamine vajadusel otsustusprotsessidesse;
- dialoog keskvõimuga ning projektide algatamine ja esitamine lisarahastuse taotlemiseks.

• **Sotsiaalsed ja toimetuleku riskid**

Leibkondade majandusliku toimetuleku halvenemine, töötuse kasv ja riskirühmade tõrjutus vähendab elanike sotsiaalset sidusust. Abivajajate varajane märkamine ei toimi ja abi ei jõua õigeaegselt sihtrühmani, mistõttu elanike sotsiaalne kaitse langeb. Teenuste hinna kallinemine nõuab vallaelarvest lisarahastamist ja põhjustab elanikele teenustes omaosaluse rahalise kasvu, milleks abivajajatel ressursse napib. Kasvab stress ja vaimne pinge, mis mõjutab igapäevast toimetulekut. COVID-19 ja sõjapõgenike lisandumine nõuab vallaelarvest lisavahendeid, varasemalt kehtestatud kavadesse tuleb teha muudatusi.

Võimalikud tegevused riskide maandamiseks:

- varajase märkamise ja ennetavate tegevuste tähtsustamine, kogukonnatöö võimendamine;
- teenuste/toodete arendamine vajadusepõhisemaks ja bürokraatiavabamaks, kiire ja juhtumipõhine abi, kogukonnateenuste arendamine;
- abivajajate julgustamine sotsiaalvõrgustikku pöörduma, riskirühmade psühholoogiline nõustamine pereelu, toimetuleku, tööõiguse ja ettevõtluse alal, töötute koolitamine, e-teenuste osutamise laiendamine;
- sõjapõgenikega süstemaatiline töö läbiviimine, nende vajaduste tundmine ja abivajaduse pakkumine;
- kriisiõppuste läbiviimine, elutähtsate teenuste osutamiskindluseks kriisides vajalike investeeringute tegemine.

- **Loodusõnnetused, hoolimatu suhtumise ja tehnoloogiariskid**

Loodusõnnetused ja kliimamuutused, mis seavad ohtu elanike elu, tervise ja vara, millega kaasnev vajadus kahju hüvitada. Tarbijalik käitumine ja hoolimatu suhtumine looduskeskkonda võivad põhjustada keskkonnaseisundi olulise halvenemise ja vajaduse kriisides kiireks reageerimiseks. Tehnoloogiate areng ja uute lahenduste kasutuselevõtt igapäevases elukorralduses suurendab inimlike eksimustega või pahatahtlikkusega seotud riske.

Võimalikud tegevused riskide maandamiseks:

- Keskkonna- ja tehnoloogia kasutamisega kaasnevate riskide teadvustamine, nendest tulenevate ohtude kompleksne hindamine ning riskide maandamine läbi järelevalve ja nõudlikkuse suurendamise;
- ohtude tekkimise ennetavale tegevusele tähelepanu suurendamine, kriisireguleerimise ja elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamise poliitika kujundamine ja hädaolukordadeks valmistumine, koolituste ja õppuste korraldamine;
- säästva arengu põhimõtete järgimine, regulaarse keskkonnaseire läbiviimine, asjakohase ja tõese informatsiooni õigeaegne ning võimalikult kiire elanikele kättesaadavaks tegemine;
- ohuolukordadele reageerimise valmisoleku suurendamine (kiirabi, tuletõrje, vetelpääste), koostöö jõustruktuuridega (politsei, kaitsejõud) ning vabatahtlike ühendustega, näiteks naabrivalve.

9. Arengukava ja eelarve strateegia elluviimise seire ja uuendamine

Haljala valla arengukava ja eelarvestrateegia kehtestab Haljala Vallavolikogu. Dokumentide elluviimist ja tulemuste seiret korraldab Haljala Vallavalitsus koostöös oma allasutuste, kogukondade ja partneritega. Iga-aasta maiks koostatakse valla arengukava ja eelarvestrateegia täitmise seirearuanne, mis on osa lõppenud aasta majandusaasta aruandest. Selles antakse koondhinnang arengukava ja eelarvestrateegia täitmise tulemustele ja vajadusel tehakse ettepanekud dokumentide ajakohastamiseks.

Arengukava ja eelarve täitmise seiretegevused toimuvad vallavalituse struktuuriüksustes, kelle ülesandeks on esitada andmed möödunud aasta kohta oma valdkonna piires elluviidud tegevustest, nende tulemustest ja eelarve kasutamisest ning teha ettepanekud valdkonnapõhiste muudatuste tegemiseks valla arengukavasse ja eelarvestrateegiasse. Vajadusel korraldatakse arengukava ja eelarve teemal avalikud koosolekuid, kuhu kaasatakse erinevad huvirühmad. Tegevusaruanne koos muudatuse ettepanekutega vaadatakse läbi ja kinnitatakse vallavalituse juhtkonna poolt ning esitatakse volikogule valla majandusaasta aruande koosseisus.

Seirearuande põhjal teeb Haljala Vallavolikogu otsuse arengukava ja eelarvestrateegia muutmise vajaduse kohta rulluva planeerimise põhimõttel neli pluss üks aasta. Ajakohastatud valla arengukava ja eelarvestrateegia esitab Haljala Vallavalitsus Haljala Vallavolikogule kinnitamiseks vastavalt kokkulepitud

ajakavale. Ajakohastatud arengukava ja eelarvestrateegia kinnitab volikogu vastavalt Kohaliku omavalituse korralduse seaduses toodud tähtajale igal aastal hiljemalt 15. oktoobriks. Enne seda pannakse Haljala valla arengukava ja eelarvestrateegia terviktekst avalikule väljapanekule vastavalt Haljala vallas kehtivale korrale.

Lisad

Haljala valla profiil